

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Česko-arabské vztahy v Teplicích. Případová studie.

Tereza Smékalová

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Tereza Smékalová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Česko-arabské vztahy v Teplicích. Případová studie.

Název anglicky

Czech-arabic relationships in Teplice. Case study.

Cíle práce

Cílem diplomové práce je identifikovat faktory, které ovlivňují současné česko-arabské vztahy ve městě Teplice v Ústeckém kraji. Výsledkem by měl být návrh opatření, která by vedla k většímu sblížení a pochopení obou kultur.

Metodika

K dosažení cíle diplomové práce bude využito kvalitativně orientovaného výzkumu prováděného na Teplicku mezi arabskou a českou populací.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

česko-arabské vztahy, multikulturalismus, islám, kvalitativní výzkum, Teplice

Doporučené zdroje informací

- BARŠA, Pavel et al. Krize v multikulturalismu: multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis ve spolupráci s katedrou kulturních a náboženských studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7405-188-3.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav. Atlas muslimských strašáků, aneb, Vybrané kapitoly z "mediálního islámu". Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 190 s. ISBN 978-80-200-2428-2.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav. Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. 255 s. ISBN 978-80-7277-404-3.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 03. 2016

Prohlašuji, že svou diplomovou práci *Česko-arabské vztahy v Teplicích. Případová studie* jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2016

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé diplomové práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D., která mne po celou dobu studia inspirovala svým přístupem a profesionalitou, a díky níž jsem získala cenné vědomosti v oblasti společenských disciplín. Dále jsem vděčná všem informátorům za jejich vstřícnost a čas, protože bez nich by tato práce nevznikla. Velký dík však v neposlední řadě patří mému partnerovi a rodině, kteří pět let stáli po mém boku a podporovali mne ve studiu.

Česko-arabské vztahy v Teplicích. Případová studie.

Czech-arabic relationships in Teplice. Case study.

Souhrn:

Otázka islámu, integrace muslimů a multikulturalismu jsou v současné době v evropském prostoru velkým tématem. V rámci této debaty se vedle hledání vlastní identity projevuje také různé stereotypní a předsudečné chování vůči této odlišné náboženské a jinoetnické skupině. V České republice dochází ke každodennímu kontaktu mezi českou a muslimskou společností především v severočeském městě Teplice. Toto lázeňské město poskytuje velmi efektivní lázeňskou péči, za kterou přijíždějí hosté z arabských zemí. Tato práce se ptá po povaze vztahů mezi místním a muslimských obyvatelstvem, kteří zde žijí natrvalo či jsou jen dočasnými návštěvníky a snaží se přinést možná řešení sporných bodů tohoto soužití.

Summary:

The issues of Islam, integration of Muslims and multiculturalism are currently major topics in the European space. Within the framework of this debate, among the search for self-identity, occur various stereotypical and prejudiced behaviours against this different religious and ethnic group. The everyday contact between Czech and Muslim communities within the Czech Republic happens primarily in the north-bohemian town of Teplice. This spa town provides excellent spa treatment, which attracts guests from Arabian countries. This thesis inquiries about the nature of relations between the local citizens and the Muslim population, which either permanently lives here or is on a temporary visit. It attempts to provide possible solutions for disputes of such coexistence.

Klíčová slova: česko-arabské vztahy, multikulturalismus, islám, kvalitativní výzkum, Teplice

Keywords: czech-arabic relationships, multiculturalism, islam, qualitative research, Teplice

Obsah

1.	Úvod.....	9
2.	Cíl práce a metodika	10
3.	Literární rešerše	16
4.	Teoretická východiska	17
4.1.	„My vs. Oni“ a etnocentrismus	17
4.2.	Stereotypy a předsudky jako následek etnocentrismu	18
4.3.	Role médií při konstrukci obrazu „toho Druhého“	22
4.4.	Možné příčiny a dopady mezikulturních konfliktů.....	25
4.5.	Multikulturalismus jako řešení?.....	34
5.	Vlastní práce	38
5.1.	Muslimská komunita v českých zemích s přihlédnutím na město Teplice.....	38
5.2.	Současná situace „česko-muslimských“ vztahů v Teplicích	40
5.3.	Kontakty českého obyvatelstva a muslimů v Teplicích - život „vedle sebe“, „spolu“ nebo „proti sobě“?.....	44
5.4.	„Boj“ o park	45
5.5.	Spor o pozemky.....	51
5.6.	Ekonomická prosperita města a role arabsky hovořících hostů v Teplicích.....	53
5.7.	Muslimská komunita v Teplicích jako most mezi českou majoritou a arabsky mluvícími lázeňskými hosty	58
5.8.	Souhrn a návrh opatření	66
6.	Závěr	69
7.	Seznam použité literatury	71
8.	Přílohy.....	81

Seznam grafů

Graf 1: Druhy násilí	31
----------------------------	----

Seznam obrázků

Obrázek 1: Brožura v arabštině vydaná magistrátem města Teplice	50
Obrázek 3: Vyvěšené informace o pravidlech parku	81
Obrázek 2: Informační cedule o zákazu používání pyrotechniky v parku.....	81
Obrázek 5: Poničená informační cedule 1	81
Obrázek 4: Poničená informační cedule 2	81
Obrázek 7: Informace o pravidlech parku.....	82
Obrázek 6: Informace o pravidlech parku vydané městskou policií.....	82
Obrázek 8: Setkání muslimských obyvatel za účelem úklidu Šanovského parku ...	82
Obrázek 9: Barevné tašky jako symbol úklidu Šanovského parku.....	82
Obrázek 10: Účastníci úklidové akce v Šanovském parku	82
Obrázek 11: Informování arabských hostů muslimským obyvatelstvem	82

Seznam tabulek

Tabulka 1: Seznam arabsky mluvících hostů.....	12
Tabulka 2: Seznam arabsky mluvících obyvatel.....	14
Tabulka 3: Seznam českých informátorů.....	15
Tabulka 5: Statistika účastníků cestovního ruchu v Teplicích.....	57
Tabulka 6: Počet cizinců v Teplicích za rok 2014	59

1. Úvod

Teplice, lázeňské město na severu Čech, bylo již v jeho předválečné historii městem multikulturním. Místem kontaktu různých etnických a náboženských skupin se toto město znovu stává především po roce 1989. Každá z těchto „nových“ skupin si zažila momenty, kdy se české majoritní obyvatelstvo obávalo následků z koexistence s danou skupinou ve městě. Touto fází si v současnosti prochází také skupina arabsky mluvícího obyvatelstva, které je coby nositel islámského vyznání dáváno do kontextu „nebezpečí pro sekularizovanou Evropu“.

Ve městě Teplice je nutné rozlišit dvě skupiny arabsky mluvících obyvatel; jedná se o v Teplících dlouhodobě žijící obyvatele arabského původu a lázeňské hosty přijíždějící z arabských zemí do Teplíc za účelem léčby pohybového a nervového ústrojí. První uvedená skupina, čítající necelé dvě stovky obyvatel, nebyla Tepličany nikdy výrazně zaznamenána. Změnu do soužití „arabských Tepličanů“ a skupiny „českých Tepličanů“ však přináší až dopady nočního života arabsky mluvících hostů v lázeňské části a mediální obraz muslimů, kteří jsou spojováni s existencí tzv. Islámského státu a teroristickými útoky v zahraničí. Tato diplomová práce se snaží odkrýt povahu vztahů mezi těmito dvěma skupinami obyvatelstva a identifikovat hlavní sporné body společného soužití. Informace zjištěné tímto výzkumem by měly pomoci odhalit, zda jsou konfliktní situace v případě Teplíc tlakem vnějších vlivů, nebo reálným problémem a doporučit opatření, která by mohla vést ke zlepšení vztahů mezi těmito skupinami obyvatelstva.

Diplomová práce je členěna na dva základní úseky; první část obsahuje cíl práce a popis metodologického postupu, který byl využit v rámci vlastního výzkumného šetření. Následuje kapitola literární rešerše, která uvádí literaturu a badatelské projekty věnující se oblastem souvisejících s tématem práce. Dále jsou součástí teoretická východiska, která se zaměřují na pojmy a koncepty důležité k pochopení tématu soužití odlišných skupin jako jsou například teoretické přístupy ke studiu stereotypů, předsudků, diskriminace, stigmatizace až možného vymisťování.

Druhá část diplomové práce se opírá o výsledky vlastního terénního výzkumu a o jejich následnou analýzu a interpretaci. V závěru jsou vypsány výsledky dosažené studiem dokumentů a rozhovorů a zároveň podány návrhy pro řešení současné situace.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této diplomové práce je identifikovat hlavní důvody nesouladu ve vztazích mezi teplickými obyvateli a arabskou menšinou, která je zde na stálo usazena nebo se ve městě Teplice zdržuje za účelem lázeňské péče. Práce se snaží odkrýt, jak na téma lokálních česko-arabských/muslimských vztahů pohlíží různé skupiny obyvatel a zástupci různých institucí a sleduje, jaké sporné body, ale zároveň kladné momenty společného soužití vyslovují a jaké možnosti budoucí nekonfliktní koexistence navrhuje. Skrze tato zjištění je záměrem práce návrh opatření, která povedou ke zlepšení situace mezi těmito dvěma skupinami obyvatelstva.

K dosažení stanoveného výzkumného cíle byl během roku 2015 proveden vlastní terénní výzkum, který byl založen na kvalitativních výzkumných metodách. Vedle nezúčastněného pozorování v lázeňské části města Teplice, byla sledována vybraná lokální i celostátní média (Teplický deník, deník Blesk, deník iDnes pro Ústecký kraj) a informace, které k danému tématu poskytují, tj. jaký obraz česko-arabských vztahů v Teplicích produkují za využití obsahové analýzy. Především pak byly provedeny polostrukturované rozhovory, které se soustředily na zachycení názorů a postojů na téma česko-arabských vztahů v Teplicích.

Rozhovory byly vedeny se zástupci dvou institucí, kterých se téma česko-arabských vztahů bezprostředně dotýká. Jednalo se o primátora města Teplice Jaroslava Kuberu a obchodní ředitelku společnosti Lázně Teplice v Čechách a.s. Ing. Yvetu Sliškovou, MBA. Dotazováni byli také dva lázeňští překladatelé, kteří pomáhají lázeňským klientům s řešením zdravotních, ale i osobních otázek a jsou s nimi v častém kontaktu. Jako poradce při návrhu opatření pro situaci v Teplicích byl osloven také Lukáš Houdek z organizace Hatefree (2014), která se svými členy „*usiluje o život bez násilí a nenávisti*“.

Rozhovory s ředitelkou lázní a primátorem trvaly přibližně 60 minut, byly nahrávány na zvukové zařízení a probíhaly v prosinci a v únoru v kanceláři, v místě jejich pracoviště. Schůzky s lázeňskými tlumočnickami trvaly vždy necelých 30 minut a uskutečnily se v září roku 2015 v lázních. Jeden z tlumočnicků souhlasil s nahráváním jeho výpovědi na diktafon, druhý pořízení zvukového záznamu odmítl. Tematické okruhy otázek pro výše zmíněné dotazované byly následující:

- Postoj k tématu česko-arabských vztahů v Teplicích.
- Zhodnocení dosavadního řešení situace.
- Plány do budoucna ke zlepšení česko-arabských vztahů v Teplicích.

Dále byly provedeny rozhovory s arabsky mluvícími lázeňskými hosty, kteří jsou v této práci označováni také jako „arabsky mluvící (lázeňští) hosté“ či „arabsky mluvící (lázeňští) klienti“, případně „arabští hosté“, „arabští klienti“, nebo „lázeňští hosté“. Do této skupiny informátorů byli zařazeni obyvatelé z arabských zemí, kteří do Teplic přicestovali za účelem léčebného pobytu.

Pro účely práce je nutné objasnit pojmy „Arab“ a „muslim“, které se v této práci často vyskytují. Arabové jsou příslušníci etnika žijícího především na Blízkém Východě a v severní Africe, zatímco muslimové patří do náboženské skupiny, která vyznává islám. Autorka si je vědoma odlišných kategorií, do kterých tyto pojmy spadají, avšak na případové studii Teplic tato označení splývají, neboť se všichni dotazovaní z řad arabsky mluvících informátorů označili muslimy a zároveň za osoby arabského původu. Z tohoto důvodu budou v práci tato označení vzájemně nahrazována.

Rozhovory s lázeňskými hosty z arabských zemí probíhaly od září do konce měsíce října roku 2015. Na rozdíl od ostatních prováděných rozhovorů, tyto schůzky nebyly plánované a informátoři byli vybíráni náhodně při procházkách po městě. K tomuto sběru dat došlo po zvážení všech možných alternativ, z nichž jako nejvýhodnější bylo vybráno oslovování arabsky mluvících lázeňských hostů ve veřejném prostoru. Zaznamenáno bylo celkem 10 rozhovorů.

Velká většina informátorů byla rozhovoru otevřená, odmítli však záznam na diktafon. Získané informace proto badatelka zaznamenávala písemně v průběhu rozhovoru. Z důvodu nastalé jazykové bariéry, která byla přítomna a toho, že se nemluvílo žádným z jazyků, který by byl pro partnery rozhovoru rodným, využívala se pro účely rozhovorů angličtina. To však přinášelo různá omezení, jako například hledání jednoduchých anglických slov při pokládání otázek. Tyto problémy však byly překonány a to díky technice hlasového překladače, který vlastnili dotazovaní a který zvukově nahrál otázku v českém jazyce, která byla okamžitě přeložena do angličtiny a naopak. V jednom případě se rozhovor s informátorkou vedl přes pečovatelku, která otázky předkládala z angličtiny do arabštiny.

Jak již bylo zmíněno, většina oslovených s rozhovorem souhlasila. Rozdíl byl v tomto ohledu zaznamenán především genderový, pouze jedna ze tří oslovených žen se zapojila do výzkumu. Naproti tomu muži s rozhovorem souhlasili všichni. Během těchto rozhovorů byla zaznamenána přátelskost a pohostinnost dotazovaných, kteří badatelku i při těchto krátkých setkáních pozvali do některých z teplických kaváren, či imbissů. Průběh rozhovorů neprobíhal vždy v klidné atmosféře. U dvou dotazovaných došlo k rozhořčení nad nepochopením arabských zvyků ze strany české majority. Vedle toho byli někteří informátoři vystaveni nevhodnému chování kolemjdoucích, nebo na ně byla strhávána pozornost prostřednictvím posunků řidičů projíždějících aut.

Tematické okruhy otázek pro arabské lázeňské hosty v Teplicích¹:

- Informace o pobytu v lázních.
- Vztahy k teplickým obyvatelům a hodnocení česko-arabských vztahů v místě.
- Informovanost o probíhajících stížnostech na arabsky mluvící hosty ze strany Tepličanů.
- Zájem a případné návrhy na zlepšení těchto vztahů.

Tabulka 1: Seznam arabsky mluvících hostů

Jméno²	Pohlaví	Země původu	Věk	Místo rozhovoru	Délka rozhovoru
Azhar	Muž	Kuvajt	34 let	Šanovský park	20 minut
Badia	Žena	Saúdská Arábie	22 let	Šanovský park	10 minut
Dabir	Muž	Saúdská Arábie	33 let	Šanovský park	20 minut
Ehsan	Muž	Kuvajt	39 let	Šanovský park	25 minut
Fadi	Muž	Kuvajt	25 let	Náměstí Svobody	25 minut
Ghalib	Muž	Kuvajt	47 let	Šanovský park	20 minut
Hafid	Muž	Kuvajt	56 let	Náměstí Svobody	20 minut
Churram	Muž	Saúdská Arábie	67 let	Lázeňský sad	25 minut

¹ Otázky jsou přeloženy do češtiny. Arabským hostům se prezentovaly v anglickém znění.

² Jména respondentů byla nahrazena náhodnými jmény arabského původu.

Imád	Muž	Kuvajt	45 let	Lázeňský sad	25 minut
Jusuf	Muž	Kuvajt	39 let	Šanovský park	20 minut

Další dotazovanou skupinou byli „arabsky mluvící obyvatelé“, kteří budou pro účely této práce označováni také jako „arabští obyvatelé“ nebo „muslimští obyvatelé“. Tito informátoři již několik let žijí v Teplicích, mají povolení k dlouhodobému pobytu, anebo již získali státní občanství. Rozhovory s arabskými obyvateli probíhaly od září do konce měsíce února roku 2016 a celkem jich bylo zaznamenáno 10. Získání informátorů z této skupiny bylo značně komplikované především z důvodu obav ze strany dotazovaných, že by se informace necitlivě šířily a případně byly záměrně desinterpretovány. Velké obavy panovaly také v souvislosti s médii, proto bylo nutné dotazované ujistit, že se nejedná o rozhovory do novin, ale o výzkum, který je prováděn za účelem zlepšení vztahů mezi většinovou společností a arabskou komunitou v Teplicích. Možná právě proto bylo ze začátku znatelné zdráhání se na domluvě termínu rozhovoru, které občas probíhalo několikrát.

I přesto byla velká většina informátorů nakonec rozhovoru otevřená a čtná část z nich souhlasila i s nahráváním. Kromě jednoho dotazovaného se jednalo o česky mluvící arabské obyvatele, a proto i přes někdy menší jazykovou vybavenost nevznikaly problémy při realizaci rozhovoru. I v případě této skupiny arabských obyvatel proběhl pouze jeden s arabskou ženou. Nejčastěji metodou sněhové koule byly získávány kontakty „od muže k muži“, což svým způsobem zdůvodňuje tuto situaci.

Arabsky mluvící obyvatelé se v jistých ohledech vůbec nelišili od arabsky mluvících klientů; i oni byli velmi pohostinní a při každém rozhovoru nabízeli nápoje, či občerstvení, což odůvodňovali svým náboženským přesvědčením, které říká, že „správný muslim má svou návštěvu náležitě uctít a pohostit“. Tematické okruhy otázek pro arabské obyvatele v Teplicích byly následující:

- Informace o jejich příchodu a životě v České republice.
- Vztahy k teplickým obyvatelům a hodnocení česko-arabských vztahů v místě.
- Informovanost o probíhajících stížnostech na arabsky mluvící hosty ze strany Tepličanů.
- Zájem a případné návrhy na zlepšení těchto vztahů.

Tabulka 2: Seznam arabsky mluvících obyvatel

Jméno³	Pohlaví	Věk	Místo rozhovoru	Délka rozhovoru
Karima	Žena	34 let	v mešitě	30 minut
Lutfi	Muž	45 let	v zaměstnání	40 minut
Maqil	Muž	47 let	v mešitě	30 minut
Násir	Muž	35 let	v zaměstnání	40 minut
Osama	Muž	42 let	v zaměstnání	50 minut
Rahim	Muž	46 let	v zaměstnání	90 minut
Said	Muž	47 let	v zaměstnání	60 minut
Tahir	Muž	42 let	v zaměstnání	30 minut
Umar	Muž	30 let	v mešitě	40 minut
Waheed	Muž	49 let	v zaměstnání	120 minut

Další skupinou dotazovaných se stali samotní zástupci české majority. Stejně jako v předešlých rozhovorech byly výpovědi teplických občanů zachyceny v podobě polostrukturovaných rozhovorů, celkově bylo zaznamenáno 10 interview. Potenciální dotazovaní byli namátkou zastavováni ve městě a žádáni k rozhovorům v tématu česko-arabských vztahů. Z důvodu získání otevřených výpovědí informátorů nebylo použito záznamu zvukové stopy. Odpovědi byly sepisovány písemně během rozhovoru a následně ihned přepisovány do souvislého textu, aby se zajistily plnohodnotné výpovědi. Rozhovory byly krátké, trvaly zpravidla 10 minut.

Tematické okruhy otázek na teplické obyvatele byly následující:

- Vliv arabských hostů na život teplických obyvatel a město, případné možné dopady odlivu těchto klientů na město.
- Osobní zkušenost s arabsky mluvícími hosty a jejich názor na společné soužití.
- Osobní zkušenost s arabsky mluvícími obyvateli a jejich názor na společné soužití.
- Zájem a návrhy řešení nastalé situace ve městě.

³ Jména respondentů byla nahrazena náhodnými jmény arabského původu.

Tabulka 3: Seznam českých informátorů

Jméno	Věk	Místo rozhovoru	Délka rozhovoru
Anna	23 let	Šanovský park	10 minut
Bedřich	25 let	Šanovský park	10 minut
Cyril	52 let	Šanovský park	10 minut
David	34 let	Šanovský park	10 minut
Eva	38 let	Náměstí Svobody	15 minut
Filip	29 let	Náměstí Svobody	10 minut
Gustav	60 let	Lázeňský sad	15 minut
Hynek	35 let	Náměstí Svobody	10 minut
Iva	37 let	Náměstí Svobody	10 minut
Jana	33 let	Šanovský park	10 minut

3. Literární rešerše

Mezi přední autory knih o islámu patří český orientalista Bronislav Ostřanský. V publikaci *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti* (2009) se autor věnuje lidovým příběhům, legendám, mystice, ale také rozebírá významy kosmologických pojmů a jejich roli v islámu. Ostřanský pak dále v knize představuje různé aspekty ze života muslimů, jako například otázku manželství, rodiny, svátků a obřadů a vysvětluje jejich význam v islámu. Dalším autorovým dílem je kniha *Atlas muslimských strašáků, aneb Vybrané kapitoly z "mediálního islámu"* (2014), která se snaží osvětlit především ta témata, která jsou v mediálním diskurzu v souvislosti s islámem předkládána a velmi často chybně interpretována. Podobný záměr má také monografie *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu* od Miloše Mendela (2016), který se snaží uvést na pravou míru různá témata spojená s islámem a muslimy, jež jsou médií a veřejností přijímána bez hlubších znalostí. Kolektivní dílo Miloše Mendela, Bronislava Ostřanského a Tomáše Rataje *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí* (2007) představuje historii muslimů v Evropě a klade důraz na toleranci Evropanů při integraci muslimů do Evropy.

Islamolog a arabista Luboš Kropáček se ve své publikaci *Islám a západ: historická paměť a současná krize* (2002) zabývá vztahem mezi islámskou společností a „západem“. Popisuje historický vývoj islámu a postupuje až do současnosti. Zde rozebírá otázky, které nyní před Evropou stojí a nastiňuje budoucí možný vývoj. V samostatné kapitole se věnuje také tématu islamofobie. Rovněž Pavel Barša, český politolog a filozof, se ve svých mnohých publikacích mimo jiné zabývá také tématy islámu a multikulturalismu. Jedná se například o monografie *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?* (2001) či *Politická teorie multikulturalismu* (2003).

Nezanedbatelnou součástí ovlivňující veřejné mínění jsou média, jejichž roli v případě pohledu na islám zkoumala Lucie Sedláčková v publikaci *Islám v médiích: mediální reprezentace sporu o karikatury islámského proroka Mohameda v Mladé frontě DNES* (2010). Ve své práci poukazuje na neobjektivnost deníku Mladá fronta DNES a zdůrazňuje nemalou roli médií ve formování předsudečných a islamofobních názorů veřejnosti. Zobrazování muslimů v českých médiích se ve své práci věnovala také Zuzana Drážďanská (2014), která pomocí obsahové analýzy rozpracovávala články dvou českých deníků a interpretovala jejich prezentaci uvedené náboženské skupiny.

4. Teoretická východiska

K základním termínům, které se uplatňují při výzkumu vztahů mezi dvěma kulturami, patří pojmy etnicita, identita, stereotyp, předsudek a s ním spojený etnocentrismus. Dále jsou představeny teoretické přístupy mezikulturních konfliktů, se kterými souvisí xenofobie, diskriminace, marginalizace a vymisťování, ale také pojem multikulturalismus, který lze uvažovat jako možný přístup k řešení.

4.1. „My vs. Oni“ a etnocentrismus

Lidská identita může nabývat dvou rovin, z nichž jedna nevyklučuje druhou. Identitu lze chápat jako vztah k sobě samému, uvědomování si sebe sama, tzv. vnitřní identita. Dále pak existuje identita ve vztahu k ostatním, ke skupině, která člověka zpětně definuje a jejíž členství je potřebou důležitou pro pocit sounáležitosti, že jedinec „někam patří“. Tento vztah lze nazvat „My a ti Druzí“, nebo „ti Jiní“. Díky tomuto vztahu se lidé dokáží definovat, „*přičemž favorizuje členy vlastní skupiny na úkor obvykle diskriminovaných Cizinců. Vytváříme tak dvě odlišné kategorie My a Oni, často v postavení My versus Oni, dva rozdílné póly ‚reality‘.*“ Takový proces funguje i při formování vnitřní identity, ve které si jedinec uvědomuje svou rozdílnost oproti druhému. Identita je závislá na příslušnosti k určitým skupinám, kterých je několik a které se proměňují v čase. Tato identifikace je tedy nestálá, proměnlivá, v průběhu života je členství v některých skupinách dominantnější a poté jej nahradí jiná skupina (Košťálová, 2012, s. 22-23).

Jednou z forem kolektivních identit může být identita etnická; rovněž etnicita je způsob vnímání a sebe prezentace každého jedince, přes kterou se vymezuje vůči „jiným“, „nečlenům“. Etnicita v sobě všeobecně nese sdílené prvky platné pro všechny příslušníky, kterými se skupina odlišuje od „těch Druhých“. Může to být například jazyk, historie, území, náboženství, avšak primárně je nejdůležitější pocit příslušnosti k danému etniku (Košťálová, 2012, s. 28-33). Jako důležitý bod v hovorech o etnicitě poznamenává Thomas H. Eriksen (2012, s. 36-37): „*Přes obecně rozšířený názor není přítomnost kulturních odlišností mezi dvěma skupinami rozhodujícím znakem etnicity. ... Aby přišla na řadu etnicita, musejí skupiny udržovat alespoň minimální vzájemný kontakt a zároveň chovat přesvědčení, že „ti druzí“ jsou kulturně odlišní.*“ Etnicita je tedy vztah mezi skupinami, u kterých je nutný kontakt, který vede k uvědomování si odlišnosti druhé skupiny.

Aby si skupina uvědomovala svoji odlišnost, je jejich sociální vědomí založeno na etnických mýtech. Tyto mýty se opírají o historická fakta, či legendy, které skupině přinášejí společnou představu jakéhosi závazku, který převyšuje celou komunitu a díky kterému jsou všichni příslušníci vázáni v určitém svazku (Smith, 1999, s. 57).

Pokud společnost dokáže vymezit sebe, v tu chvíli vymezí i skupinu „těch Druhých“. Toto je přesný příklad uvažování v binárních opozicích, kdy je pro člověka mnohem jednodušší poznat realitu skrze protikladné pojmy, které by jeden bez druhého neexistovaly. Na tomto principu funguje rozlišování „in-group“ společnosti, a v tom případě také na „out-group“. Pojem „in-group“ lze vysvětlit na základě vzorce „Já-My“ a oproti tomu „out-group“ jako „My-Oni“. Pro vymezení těchto skupin se využívá právě výše zmíněných stereotypů, které zvýrazňují rozdíly mezi skupinami, aby pro jedince byla realita zřetelnější a jasnější, a aby mohl dobře rozlišit, kdo je členem jaké skupiny (Tesař, 2007, s. 66-68).

Pojem etnocentrismus je tedy „*vědomé, nebo nevědomé přesvědčení, že vlastní kultura, komunita, či rasa je nadřazená spojené s tendencí neuvědomovat si předpojatost v tom obsaženou*“.⁴ Opakem je pak zmíněný etnocentrický postoj, který podceňuje skupinu „těch Druhých“ (ve sledovaném případě konkrétně příslušníky arabského původu a islámského vyznání) a naopak vyzdvihuje skupinu, které je členem. „*Stereotypy vhodně posilují pozitivní vazby směrem dovnitř a agresivní směrem ven, což u společensky žijícího druhu našeho typu nepřekvapuje. To by vysvětlovalo obvyklý emotivní vztah k symbolům identity in-group*“ (Tesař, 2007, s. 67-68). Stereotypy a předsudky coby výsledek etnocentrického přemýšlení jsou vysvětleny v následující kapitole.

4.2. Stereotypy a předsudky jako následek etnocentrismu

Uvědomění si své identity je počátkem zprvu nevědomé komparace s ostatními. Pochopení sebe sama je vždy v závislosti na vymezení i toho druhého (Kosek, 2011, s. 87). Teorie sociální identity Henriho Tajfela hovoří o přirozené potřebě jedince patřit do nějaké skupiny, která mu poskytne pocit sounáležitosti. Umožní mu tedy zformovat sociální identitu a jedinec se tak může vymezit vůči ostatním. Identit může mít člověk vícero,

⁴ Oproti tomuto pojetí stojí přístup zakladatele americké antropologie Franze Boase, známý jako kulturní relativismus. Ten chápe kultury jako jedinečné systémy, na které nelze nahlížet zaujatě, ale je nutné je zkoumat v souvislosti s vlastními hodnotami a idejemi, které jsou určité skupině vlastní.

protože může být součástí více sociálních skupin (Tesař, 2007, s. 52). V tomto tématu lze uvést příklad: „Mohamed Chalidi, muž, Arab, Tepličan, obchodník“.

O identitě v multikulturním světě, kde se potkává mnoho identit, lze uvažovat o jejich modifikaci. Zatímco v minulosti, v době kolektivní kulturní identity, byly tendence k sociální exkluzi, která souvisela s etnocentrickým pohledem na svět, v současnosti je snaha vymezit se vůči ostatním tak, jak se jedinec cítí „být sám sebou“. Dnes se již také klade důraz na vypořádání se s kulturními kontakty, které by „*měly být především zdrojem vzájemného obohacení, ne konfliktu*“ (Petrucciiová, 2010, s. 26-27).

Stereotypizaci různých (nejen etnických a náboženských) skupin lze do jisté míry nahlížet jako přirozenou potřebu, která souvisí s vytvářením sebeobrazu a snahy vymezit se vůči „těm Druhým“ a zjednodušit si náhled na svět. Autorem konceptu stereotypů je americký žurnalista a filozof Walter Lippmann. Ten ve své knize *Veřejné mínění* z roku 1922 hovoří o velmi těžkém úkolu každého jedince, který se snaží vnímat vše nezaujatě a bez jakéhokoliv odkazu k tomu, co zažil v minulosti. „...*snaha vidět všechny věci nově a podrobně spíše jako typy a obecnosti je vyčerpávající a při zaneprázdnění mnoha záležitostmi prakticky nemožná*“ (Lippmann, 2015, s. 79).

Stereotypy tedy zjednodušují realitu a pomáhají člověku vytvořit si vnímání, ve kterém se vyskytují určité opakující se vzorce. Díky stereotypům je svět pro člověka více poznatelným, protože je dle něj možné kohokoliv zařadit do nějaké skupiny, kterou lze obecně vymezit a přiřadit jí určité atributy vztahující se na celou skupinu. Je to tedy nějaké mínění, či představa vyjadřující postoje k příslušníkům jiných národů, etnik a náboženských skupin. Stereotypy lze vnímat jako šablony, které pomáhají lidem lépe chápat svět a většinou nejsou vytvářeny přímo jedincem, ale jedinec je přijímá na základě nějaké tradice, či ze zkušenosti ostatních a více, či méně si je postupem času osvojuje (Košťálová, 2012, s. 33-38).

Americký psycholog, Gordon Allport (2004, s. 225), hovoří o stereotypech ve smyslu zjednodušování kategorií, které člověk získá během socializace a které někdy mohou být z části založeny na pravdě. V mnohých případech však odráží jedincovy vnitřní konflikty, které se v něm odehrávají a které mají dopad na vnímání nejen jeho, ale i ostatních. Stereotypy jsou primárně společensky podporovány a ožívány a velkou měrou k jejich re/konstrukci přispívají média.

Stereotypní obrazy lze rozdělit na dva druhy: autostereotypy a heterostereotypy. Autostereotypy jsou většinou pozitivně laděné, protože hovoří o skupině, jejíž je jedinec členem, což potvrzuje etnocentrický postoj. Naopak heterostereotypy jsou soudy o „cizí“ skupině, která je zpravidla hodnocena negativně (Kosek, 2011, s. 88).

Dle Ivana Gabala (1999, s. 77-78) je negativními stereotypy v české společnosti nejvíce prezentována skupina Arabů, Vietnamců, černochů a Romů. Ostatní skupiny jsou tzv. kapitáloví cizinci (Němci, Brité) a „příbuzní“ (Slováci, Poláci), které Češi považují za přijatelné a „bezproblémové“.

Walter Lippmann píše také o moderní době, která se vyznačuje uspěchaností a nedostatečným časem na bližší poznání. Člověk proto zaznamenává pouze kus nějaké vlastnosti, který je mu znám a doplní ho stereotypem. Onen stereotyp je v něm usazený ještě dříve, než se s ním seznámí osobně. *„A tyto předem hotové úsudky výrazně ovládají celý proces vnímání, pokud nás na ně neupozornuje naše vzdělání“* (Lippmann, 2015, s. 80).

Je proto důležité si uvědomit, kdy se lidé dopouštějí generalizování na základě zažitého vzorce, aby ve chvíli osobní zkušenosti byli otevřeni změně či úpravě onoho stereotypu. Zpětně tak lze dojít ke zdrojům, které tento stereotyp v člověku probudily, ať už to jsou pohádky, filmy, školní učebnice, nebo novinové články.

Negativní stereotypy produkované médiem mohou být velmi nebezpečné, jsou mnohem viditelnější a těžko na ně společnost zapomíná. Velkým problémem je zobecňování, kdy se z jedince stanou „všichni“. *„Zobecněné špatné zkušenosti s jedinci, ať se jedná o zkušenosti vlastní, zprostředkované okolím nebo médiem, vedou k tomu, že protivníkem pak není žádný konkrétní člověk, ale abstrakce, výtvar bez tváře, shluk pojmů opatřený znaménkem minus.“* Důležitou připomínkou v oblasti médií je pak zmiňování barvy pleti, nebo etnické příslušnosti pouze v případě, kdy je to irelevantní. Zpráva uvedením těchto odlišujících znaků a vymezením člověka v případě nesouvislosti s informační hodnotou totiž pouze posiluje stereotypní vnímání skupiny, jehož je subjekt zprávy / článku členem (Kleková, 2003, s. 17). Blíže k tématu médií a stereotypům viz následující kapitola 4.3.

Se stereotypy úzce souvisí pojem předsudku. Od stereotypu se liší svým projevem; stereotyp je míněním, vnitřním soudem, zatímco předsudek je již viditelným postojem, či formou, která ovlivňuje jednání s lidmi, vůči kterým má člověk předsudek. Oba dva pojmy

mají nejčastěji (ale nejen) negativní náboj. Problematikou předsudků se například zabýval Gordon Allport (2004, s. 38), který ve svém díle *O povaze předsudků* předkládá několik definic tohoto fenoménu, z nichž si spíše vybírá složky, které se k tomuto pojmu váží a významně jej popisují. Jedná se o nepodložený úsudek a o citové zabarvení. Předsudky mohou být také pozitivní, ale ze zkušenosti autor tvrdí, že alespoň pokud se mluví o etnických předsudcích, člověk má tendenci vyjadřovat předsudky především negativního rázu. Allport (2004, s. 45) také rozlišuje pojem „postoj“ a „přesvědčení“, kdy postoj lze vyjádřit jako určité stanovisko, které člověk zastává a přesvědčení jako důvod, který vysvětluje postoj.

Dle teorie předsudku lze postoje jedince změnit pouze za přispění skupiny, které je členem (tedy primárně rodiny, přátel, party apod.). „Naučit“ toleranci jednotlivce k ostatním „cizím“ skupinám je tedy paradoxně těžší než změnit postoje skupinové. Pokud vzniknou nové normy, které budou funkční pro celé skupiny, či komunity, jedinec se jim přizpůsobí a tím se změní celá skupina (Allport, 2004, s. 71).

Dalším přístupem ke zkoumání stereotypů a předsudků je teorie obětního beránka. Tzv. role „obětního beránka“ vzniká z důvodu přetrvávající agrese či frustrace, kterou jedinec nebo skupina přenáší na někoho/něco, jež s reálným zdrojem frustrace nemá nic společného. Jednoduše se stává „obětním beránkem“ ten, kdo údajně „může za vše, co negativního se děje“, a „právě jeho vznikem vysvětlují badatelé z Yale vznik předsudků“ (Novák, 2002, s. 21). Allport (2004) odkazuje na původ onoho označení „obětní beránek“, který odkazuje k židovskému obřadu vyličenému v Třetí knize Mojžíšově. V současnosti lze označení „obětní beránek“ nahradit například synonymem „fackovací panák“. Těmito slovy tak lze v hněvu svalit vinu na někoho, který se zdá být příčinnou neštěstí, které se jedinci, či společnosti děje. „Nejbliže k „beránkovi odpovědnému za všechno“ mají náboženské, etnické, nebo rasové skupiny. Jsou trvalé a stabilní, proto jim lze přidělit přesně vymezenou roli a pro celou skupinu vyrobí šablonu“ (Allport, 2004, s. 267-269).

Často se obětními beránky stávají představitelé národnostních či kulturních menšin, kteří jsou tak považováni za původce toho nedobrého, co se v určitém místě děje. Ačkoliv se jedinci, kteří jsou v roli „obětí“ domnívají, že by řešením byl život bez „problémové skupiny“, paradoxem je fakt, že by si našli nový „objekt“, který by nahradil dosavadní skupinu obětních beránků. Příkladem může být tzv. hon na čarodějnice (Novák, 2002, s. 21).

Jelikož jsou předsudky iracionální a mají převážně sklon být negativní, je těžké je člověku jednoduše vyvrátit, či jeho předsudek umírnit, či změnit. Jako stereotypy jsou i předsudky společnosti předávány, a to skrze rodinnou výchovu. Aby se zabránilo zbytečným, neopodstatněným předsudkům, měl by být kladen důraz na komunikaci, otevřenost a toleranci a naslouchání druhému.

4.3. Role médií při konstrukci obrazu „toho Druhého“

Média mají v dnešní době nemalý vliv na vnímání veškerých událostí veřejnosti. Náhled na různá témata z pohledu většinové společnosti tedy závisí na informacích, které média poskytnou. Předložením krátkých zpráv, které média prezentují, lze získat nejen informace o dění ve světě, ale i „návod“ jak na ně nahlížet. *„Média nejsou odrazem reality, spíše vyvolávají a rekonstruují různé aspekty reality, aby se pokusily stabilizovat a utvářet symbolické významy jako neměnné“* (Bajić, 2013, s. 70).

Lucie Sedláčková (2010, s. 24-25) označuje média jako činitele, který vstupuje v roli zprostředkovatele informací do vztahu mezi dva primární subjekty a který má možnost ovlivnit informace, které by se jinak přímo přenesli od jednoho subjektu k druhému. Je však nutné tyto informace nebrat okamžitě jako „pravdivé“, ale musí být kladen důraz na kritické myšlení, které zabrání případné mediální manipulaci. Média by měla klást zvláštní důraz na oddělení fakt od názorů. Informace, které jsou denně masově šířeny, jsou přeci jen tvořeny konkrétními jedinci, kteří do zpráv, které publikují, vnášejí své názory, myšlenky, domněnky, nebo přesvědčení. *„Objektivita v médiích je tak považována za nedostižný ideál.“* S tím se však váže téma ověřování zdrojů a také jejich heterogenita, což by bylo samostatnou kapitolou.

S médii významně souvisí snaha mít co největší zisk z prodeje a tedy se často hledí více na atraktivitu článku a titulku. Ačkoliv je v dnešní době médií odsuzována diskriminace, rasismus, či extremismus, tak právě poslední dvě témata se v médiích spojují častěji, než by bylo vhodné. Tímto krokem totiž může dojít k popírání jiných forem rasistického chování jiných, neorganizovaných skupin a popřel by se tak rasismus vytvářený médii. Právě ve spojitosti s médii se hovoří o tzv. „novém rasismu“, který není očividný a který lze vidět právě v mediálních zprávách. Často si média vybírají skupiny, které spojují se socio-ekonomickou hrozbou, „odlišným“ chováním, násilím, či kriminalitou. Tyto modely pak mohou být veřejností nevědomky přijaty za vlastní a jsou

pak jedinci používány při argumentacích. V těchto případech jsou významně zastoupeny stereotypy, které bývají legitimizovány a stanou se tak „objektivními fakty“. *„Západ je tak spojován s demokracií, moderností a „ti druzí“ (muslimové) s primitivismem, diktaturou, násilím a terorismem. Kulturní odlišnosti se používají jako argument proti muslimům, který ospravedlňuje například jejich postavení na okraji společnosti (viz např. tzv. boje o mešity v Česku)“* (Sedláčková, 2010, s. 33-34).

Média jsou silným prostředkem, který dokáže vytvořit ve společnosti silné povědomí o něčem, s čím se lidé ještě neměli možnost osobně seznámit. S tím souvisí nárůst negativních zpráv spojovaných s islámem (teroristické útoky, válečné konflikty aj.), které mohou vyvolat ve společnosti strach z islámu a tedy i z muslimské komunity, která je v České republice jen nepatrně zastoupena. Při absenci osobní zkušenosti se tak lidé uchylují ke zprávám, které jim předkládají „ty nejdůležitější“ informace, které jsou často zjednodušené a citově zabarvené, aby byly pro veřejnost co nejvíce atraktivní. Ačkoliv by se k těmto mediálním zprávám rádi vyjádřili i aktéři, o kterých článek pojednává, často se tomu tak nestává. Příslušníci odlišných kultur jsou tak odkázáni na výroky, které jsou o nich prezentovány, ale nemají možnost ho okomentovat a případně vyvrátit generalizující soudy o nich (Klvačová, Bitrich, 2003, s. 14-16).

Analýzu médií v souvislosti s islámem a muslimy v české společnosti provedla v letech 2005-2006 Martina Křížková (2007, s. 48-53). Výzkum byl založen na sběru informací z předem určených tiskovin, kterými byly: *Hospodářské noviny*, *MF Dnes*, *Lidové noviny* a *Právo*. V těchto vybraných tištěných periodikách se během jednoho roku sbíraly informace o kontextu, v jakém se píše o muslimech a islámu, ale do klíčových slov byly zároveň zahrnuty i výrazy „mešita“ a „korán“ - vše pouze v souvislostech s českým prostředím. Nejvíce česká média píšou o muslimech ve vztahu ke konfliktům, které se dějí mimo republiku a jsou vystihovány násilím, sporem, či terorem. Často v těchto článcích figurují stereotypy a výkřiky nejmenovaného člověka v titulech, který mluví za „všechny“.

Obsahovou analýzu mediálních sdělení využila ve své práci *Obraz „toho Druhého“ v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice z roku 2014* také Zuzana Dráždanská. V práci zmiňovala velmi časté příspěvky na téma tzv. „bojů o mešity“, takto nazvané kvůli častému odporu veřejnosti, která se brání výstavbám míst, kde by se měli scházet členové muslimské komunity. Druhými nejčastějšími příspěvky v kontextu islámu Dráždanská uvádí téma terorismu a násilných činů, ve kterých byli v médiích muslimové

prezentování v roli pachatelů.

Drážďanská (2014, s. 32-36) se věnuje také způsobu informování médií o muslimské komunitě v České republice. V analyzovaných denících je nutné zmínit často negativně laděné články, které jsou předkládány až se vznikem nějakého rozporu. Nelze se tedy o muslimské tématice dočíst v určitém časově souvislém období. Navíc zmíněná konfliktní témata nejsou vyvažována například informacemi o kulturních akcích, či probíhajících muslimských svátcích, ačkoliv jsou o tom údajně média mnohdy informována muslimskou obcí. Toto částečné informování o muslimech, které je často vsazováno do konfliktního rámce bez vyvážení alespoň neutrálních informací o této komunitě, však může přinést spíše problémy v podobě diskriminace, xenofobie či stigmatizace příslušníků této skupiny. Zvláště s ohledem na častou mediální podporu stereotypního myšlení, ve kterém se zaměřují například muslimové a muslimští radikálové. *„Z důvodu určité mediální přitažlivosti problematiky islámu pak média ve snaze upoutat fantastickou zprávou referují o akcích Národní strany nevyznačující se velkým společenským dopadem.“*

Titulky, které bezúčelně zmiňují příslušnost jedince k etniku, aniž by to souviselo s obsahem a tedy pouze za účelem atraktivity článku, lze označit jako názvy obsažené „titulkovou xenofobii“. Toto neopodstatněné uvedení etnické příslušnosti se pak nevztahuje tolik na uvedenou osobu, ale na celé etnikum, kterého je dle článku členem. Titulky mají za cíl oslovit a jsou svou heslovitostí snadno zapamatovatelné; právě proto lze mluvit o závažné problematice, protože se mnoho čtenářů může na základě takových zpráv domnívat, že tyto činy jsou pro etnikum specifické a může dojít až k diskriminaci (Kaderka, Karhanová, 2002, s. 8).

O etických kodexech v prostředí českých novin mluví také Klvačová a Bitrich (2003, s. 57-63), kteří se v jedné kapitole věnují právě zbytečným upřesněním informací o člověku, který je v tu chvíli cílem, skrze který se veřejnost může utvrdit v „nálepkování“ určitých skupin. Zavedené stereotypy podpoří například novinový titulek: „Ukrajinec boural na mostě“. Taková zmínka o národní příslušnosti řidiče neposkytuje informaci, která by byla v článku relevantní. Je zcela zbytečná, ale i přesto je novinami uvedena.

4.4. Možné příčiny a dopady mezikulturních konfliktů

Mezikulturní konflikty a s nimi spojené projevy jsou v dnešní době častějším vyjádřením střetu kultur. Lze tak vystihnout nepříznivý vztah mezi tradiční (obvykle) většinovou společností a imigranty z odlišných kulturních či náboženských oblastí. Specifický význam však pojem kulturního konfliktu získává v souvislosti migrace osob z jiných kulturních oblastí do Evropy. „Čím častěji se obraz kulturního konfliktu objevuje v politických debatách a sdělovacích prostředcích, tím více se šíří pocit ohrožení tradiční evropské kultury, resp. tradičních evropských kultur. Spíše z této pozice defenzivy a strachu začali politici a odborníci spojovat otázku dopadu přistěhovalectví na složení obyvatelstva evropských států a obecnou problematiku identity Evropy“ (Scheu, 2011, s. 17-18).

Na konferenci EU v roce 2006 pořádanou v Salzburku se na téma evropské identity sešli představitelé Evropské unie, kteří se shodli na kulturní rozmanitosti a zároveň jednotě Evropy, která by měla být i nadále zachovávána. Až na závěr se ujal slova odborník na islám v Evropě Bassam Tibi, který poukázal na úplné vyškrtnutí tématu soužití s muslimy, což se ze strany EU dalo pokládat za známku toho, že se v Evropě s muslimskou identitou nepočítá. „Ve svých četných pracích o evropském multikulturalismu Bassam Tibi soustavně zdůrazňuje, že vztah k islámu bude klíčovou otázkou pro Evropu 21. století“ (Scheu, 2011, s. 18-19).

V současnosti se tento výrok dá považovat za velmi aktuální, a to ať v kontextu evropském, nebo v kontextu česko-arabských vztahů na Teplicku. Muslimové by dle výsledků *Výzkumu integračního procesu* Daniela Topinky uvítali zastání státu například v oblasti vytváření image této skupiny, která je často negativně stereotypizována (Scheu, 2011, s. 198). Tímto nástrojem by se tak mohly zmírnit extremistické projevy vůči muslimům v ČR.

Rada Evropy (2002, s. 49-52) prezentuje vnímané zdroje mezikulturních konfliktů, mezi kterými se objevuje náboženství, které je často spojováno s násilnými konflikty. Dále diskutuje téma stereotypů, které pokud mají silnou váhu, podporují v lidech pocit identity oběti. Dle Hassana Hanafiho a jeho předložených příkladů stereotypů o muslimech a islámu, jsou konflikty v materiálním zájmu ve veřejnosti zakořeněny a počítají se k ideologickým konfliktům. Dalším předloženým zdrojem konfliktů je nedostatek respektu k lidským právům, například k příslušníkům menšin, nebo také vůči imigrantům. Jako řešení předkládají „interkulturní a mezináboženský dialog“ jako krok k rozvoji tolerantních

myšlenek.

Allport (2004, s. 461-463) také hovoří o mezikulturních konfliktech spojených s náboženským konfliktem. Většina náboženství je svým způsobem vázána na místo vzniku a je k nim připoutána i kulturní tradice skupiny. Například islám je nejen náboženství, ale je to také soudržné pouto příbuzných kultur, stejně tak jako křesťanství je úzce spjato se západní civilizací. I přesto autor dodává: „...občas se sice mohou objevit skutečné náboženské konflikty, ale většina z toho, čemu říkáme náboženský fanatismus, je výsledkem zaměňování etnocentrických zájmů s náboženstvím, kdy náboženství je používáno jako odůvodnění a ospravedlnění etnocentrických zájmů“ (Allport, 2004, s. 461-463). Barbara Harffová pak dodává, že rozdíly v náboženství jsou jen zřídka jedinou, nebo nejvýznamnější příčinou etnického konfliktu (Harff, 2003, s. 31).

S Allportovým tvrzením souhlasí také Pavel Barša (2012, s. 31-33), který označuje současné neshody týkající se muslimské integrace více jako sociální, než náboženské. Některé nesoulady mezi Evropany a muslimy však jsou spojeny s náboženstvím; je to například „zahalování žen, stravovací pravidla halal, denní modlení, dodržování ramadánu“. V těchto případech se pak mluví o neslučitelnosti těchto dvou „světů“, který dle autora chtějí představitelé vyřešit asimilací. Asimilace obyvatelstva však v historickém kontextu vedla k antiskupinovým myšlenkám, které vyvolaly proces vymisťování stigmatizované skupiny, a proto nelze již znovu přijmout takovéto řešení. „Převládne-li asimilacionismus v přístupu k muslimským přistěhovalcům, vylučující důsledky jistě nebudou tak děsivé: ti, kteří se již usadili, budou „jen“ vykázáni do postavení permanentních cizinců či občanů druhé kategorie a těm, kteří by se chtěli ještě přistěhovat, v tom bude zabráněno.“

Konflikty mohou být mnohého druhu a mohou být mířeny na různou skupinu lidí. Podoby, kterých mohou nabývat, budou popsány v následující části.

Nejnižším stupněm již uvedeného předsudku je dle Allporta (2004, s. 81-82) očerňování, které se na první pohled zdá být neškodné; může podporovat přátelské vztahy mezi jedinci, protože se často jedná o vtipy, ale má i druhou stránku, která značí, že si jedna skupina dokazuje své vyšší standardy tím, že osočuje a znehodnocuje skupinu druhou. A případné náhlé, krátké výbuchy hněvu skrze nějaký předsudek pak dokazují, „jak intenzivní a výrazný je nepřátelský postoj“.

Dalším stupněm, který může navazovat na verbální odmítání určité skupiny je

diskriminace. Je však nutné zdůraznit rozdíl mezi předsudkem a diskriminací. Apriorně se diskriminace jedinec nedopouští, pokud chová nějaké předsudky. Diskriminací se označuje až skutečné jednání. Allport (2004, s. 87) však dodává: „...*lidský štěkot (osočování) je často ostřejší, než kousnutí (skutečná diskriminace).*“

Novák (2002, s. 37) uvádí vztah mezi předsudky a diskriminací, který může nabývat pěti variant:

- 1) Předsudky mohou existovat bez diskriminace - tento bod vystihuje země, které zabraňují diskriminaci, ale i přesto tato společnost má vůči některé skupině předsudky.
- 2) Možná je i diskriminace bez předsudků vůči diskriminované skupině - toto tvrzení zahrnuje případy diskriminace v oblasti nižších odměn za odvedenou práci, která se může vztahovat na zahraniční dělníky.
- 3) Diskriminace může být příčinou předsudků - tento bod obsahuje zpětné odůvodnění si vlastní nadřazenosti (etnocentrického postoje).
- 4) Předsudek může být příčinou diskriminace - v tomto případě jde o neopodstatněné generalizující úsudky, které mají za následek perzekuci.
- 5) Předsudky a diskriminace se mohou s největší pravděpodobností umocňovat - tento bod je závislý na souhlasu „elit“, jehož důsledkem může být růst nesnášenlivosti a vyloučení či omezování diskriminované skupiny.

Diskriminace může být zjevná, či skrytá. Skrytá může fungovat ve formě „nepsaného pravidla“; tak se často vyznačuje například genderová diskriminace. Existuje také pozitivní diskriminace, která funguje například na základě kvót pro získání zaměstnání. Tyto kvóty dbají na zastoupení jedinců z mnohých minorit (Novák, 2002, s. 36-38).

Publikace *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR* (Pechová, 2007, s. 5-14), vydaná Multikulturálním centrem v Praze se zabývá různými formami diskriminace a jejich legislativním zakotvením. O diskriminaci kolektiv autorů mluví jako o dnes již „nadužívaném“ pojmu, který je mnohdy uváděn v nesprávném kontextu. Diskriminaci však lze v obecném smyslu definovat jako „*znevýhodněné zacházení*“. Olga Pechová představuje možné příčiny diskriminačního chování, jako je například *konformita*, chápaná jako přejatý předsudek v rámci určité skupiny, tedy snaha „zapadnout“ se svým názorem k většině. Dále je to poslušnost, vysvětlená jako uznání názoru určité autority jedincem,

který se případně vzdává svých morálních hodnot, aby následoval osobu, která disponuje jistou mocí. Další příčinou může být také pohodlnost, kdy je jednodušší „jít s proudem“ a nezamýšlet se nad něčím, co majorita nepřijímá. V neposlední řadě je to pak také xenofobie, tedy strach z neznámého, která je rozpracována níže.

Heterofobii, neboli strachu z jinakosti se věnuje Zygmunt Bauman v knize *Modernita a holocaust* (2010, s. 107), kde o tomto fenoménu hovoří jako o „*vyhraněnějším projevu ještě širšího fenoménu úzkosti, již vzbuzuje pocit, že člověk nemá situaci pod kontrolou*“ a zaměřuje jej s pojmem rasismus. Oba dva výrazy mají tři úrovně; primární rasismus je součástí každého jedince, není v člověku podněcován vyššími vlivy, ale je jednoduše přirozený. Člověk tímto stylem reaguje na něco neznámé, což doprovází prvotní antipatie, které mohou přerůst až v agresivitu. Druhým stupněm je sekundární/racionalizovaný rasismus, který je oproti primárnímu již podněcen nějakým „logickým zdůvodněním“, nebo předloženou teorií, ve které je „cizinec“, nebo „ten jiný“ tvůrcem zla, který ohrožuje blaho skupiny. Poslední, terciální, nebo také mystifikační rasismus pak využívá kvazi biologické argumentace, které posilují zášť k „jiné“ skupině.

Josef Smolík (2013, s. 141-147) definuje „jinakost“ jako antonymum k „normálnímu“, „konformnímu“ a dělí ji na individuální a jako součást malých sociálních skupin. Individuální jinakost zahrnuje osobní pocit jedinečnosti vůči ostatním členům společnosti a zároveň také vymezení sebe sama, k jakým sociálním skupinám člověk patří. Ve druhé z uvedených variant zdůrazňuje sociální identitu skupiny, která je důležitější než identita jednotlivce a díky které se vymezuje vztah mezi „My a Oni“.

Ve článku Zory Hesové (11. 9. 2015) se tematizuje strach z „jinakosti“, jež s sebou přináší migrace. Ta sebou nese rozdílnost v mnoha směrech; kulturním, etnickém, geografickém, ale třeba i kulinářském. „Jinakost“ v tomto smyslu představuje strach z toho, co je pro určitou společnost „neznámé“, „cizí“. Může to být jazyková bariéra, odlišná kultura. Autorka tento strach připodobňuje člověku z vesnice, který se cítí v bezpečí, pokud ví, kdo je jeho sousedem a má přehled, co se v jeho vesnici děje. Dle slov Hesové je však tento pohled překonaný, neboť už samotná města fungují na principu odcizení, aniž by tam musely být přítomny odlišné (například kulturní) skupiny obyvatel.

Již zmíněné strachy mohou přerůst až v xenofobii, kterou lze popsat jako „*negativní postoj vůči jiným, skutečně nebo domněle odlišným lidem, spojený s nedůvěrou, strachem, pocitem ohrožení plynoucím z vědomí jejich existence či přítomnosti, a často agresivním*

chováním vůči nim“ (Tesař, 2007, s. 69-70). Xenofobie existuje tedy skrze etnocentrismus, který ji zpětně umožňuje. Uvědoměním si vlastní identity a upřednostňování své vlastní kultury nad ostatní vzniká strach z cizího, ze zmíněné jinakosti a tedy nastává xenofobní myšlení, případně jednání. Xenofobie vzniká z nedostatku jistoty, který se ukazuje na nedůvěře k čemukoliv novému, cizímu, či odlišnému co člověka obklopuje. Tím zrádnější je xenofobie, čím se příslušníci „cizí“ skupiny odlišují vizuálně, tedy fyziognomicky, což může vést až k samotnému rasismu, ale také jiným nenávisným ideologiím. Míra xenofobie se zvyšuje v závislosti na sociální, či ekonomické krizi sociálních skupin, která pociťuje onen strach. V těchto chvílích zlomu se právě xenofobní skupina uchyluje k hledání uvedeného „obětího beránka“, na kterého svalí vinu vlastních problémů.

Specifickým strachem z jinakosti, respektive z jiné kultury je tematicky související islamofobie. Definici této fobie lze vyjádřit jako odpor k muslimům či jako nenávisné projevy projevující se nadřazeným pohrdáním. Nejčastěji se tyto pocity spojují s nesouhlasem s přísnou muslimskou morálkou a aktivismem, který vede až k terorismu. Ačkoliv je islám západní společností často vnímán v negativním slova smyslu, tak „*jedině poznání různorodosti uvnitř islámu zabrání zjednodušení či pokřivení výkladu současného islámského myšlení*“ (Frištěnská, 2008, s. 12-13).

Strachem z muslimů se věnuje také Daniel Topinka (2007, s. 19-20), který uvádí přibližující definici termínu islamofobie, který ještě není jednoznačně vymezen. „*Obecně se jedná o soubor předsudků a obav z islámu a muslimů, provázený manifestními projevy diskriminace, intolerance či rasismu.*“ Tyto obavy přibližuje soudobému diskurzu, který prezentuje islám jako hrozbu spojenou s násilím a terorismem. Tyto nálady byly podpořeny také v závislosti na rok 2001 a mohou ztěžovat integraci nově příchozích muslimů - dle autora zvláště těm mladým, kteří mají problém získat zaměstnání, najít si bydlení, či se dále vzdělávat.

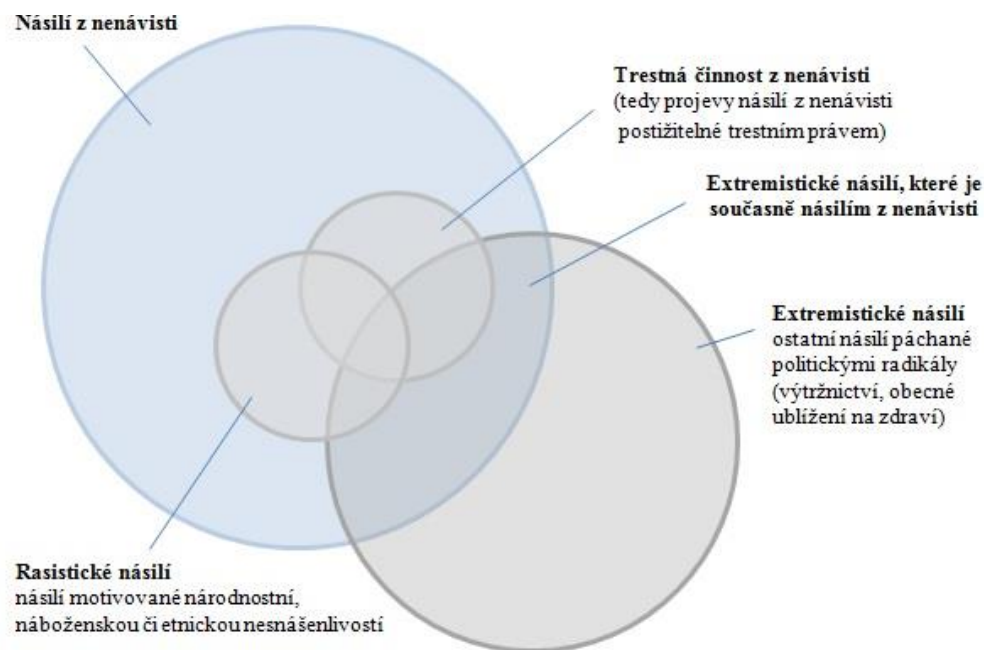
Zora Hesová ve své krátké studii s názvem *Islamofobie, antiislamismus a negativní stereotypy* z roku 2016 (s. 1-9) chápe pojem islamofobie jako nadřazený projev vedoucí „*k ponižování celé skupiny lidí na základě vnímané náboženské, národní nebo etnické identity, spojované s určitou představou islámu*“. K tomu však autorka dodává, že „*samotný strach z islámu nebo kritika islámu ještě nejsou islamofobní*“, až samotný „*boj proti islámu*“ lze považovat za islamofobii. Autorka dále předkládá základní vlastnosti islamofobních projevů, jako je například: odlišení „*útočného*“ a „*nepřátelského*“ islámu od

„Západu“, generalizování a paušalizace, prezentují islám jako urgentní hrozbu, proti které je nutné agresivně zakročit a jsou „podloženy“ konspiračními teoriemi. Také islamofobie je dle Zory Hesové součástí ideologie „antiislamismu“, který se vyznačuje kupříkladu vytrháváním informací o islámu z kontextu a vytvářením tak jeho „děsivého“ obrazu. Autorka pak v závěruje zdůrazňuje negativní účinky islamofobie na společnost. Jedná se především o stigmatizaci muslimů, ale také jedinců, kteří se snaží o racionální debatu a s tím spojenou polarizaci veřejnosti. *„Nejhorším dopadem rozšířené islamofobie je ale znemožňování racionální debaty. Dnešní obavy mají svůj racionální základ ... Tyto problémy jsou velmi reálné, vyžadují porozumění jejich podstatě a společné hledání řešení. Islamofobie strhává pozornost k marginálnímu jevu a vede k zástupné debatě, která žádné konstruktivní řešení těchto problémů neumožní.“*

Xenofobní jednání a tedy i islamofobie může vyústit v násilné jednání jedinců či celých skupin. Klára Kalibová (2011, s. 10-12) rozlišuje násilí z nenávisti, násilí motivované předsudky a etnonásilí. První z uvedeného představuje násilí z důvodu příslušnosti jedince k určité skupině, která má charakteristický znak (např. barva pleti, vyznání, identita, věk, sexuální orientace, nebo příslušnost k sociální skupině). Toto jednání je motivováno rasistickou, náboženskou, etnickou, nebo jinou nesnášenlivostí. Předsudečné násilí je „odůvodněné“ nějakým předsudkem, které násilník zastává. Etnonásilí pak autorka popisuje jako následek skupinové nenávisti, kdy je přesně zacílena skupina, na kterou je útočeno. Násilí pak lze chápat nejen jako projev fyzického útoku, ale důležité jsou také projevy psychického násilí, například ve formě obtěžování atd.

Zaměňování násilí z nenávisti s extremistickým násilím je mnohdy chybné a odvádí tak pozornost od činů páchaných běžnou veřejností. To samé platí u ostatního druhu násilí, jak lze vidět na níže uvedeném grafu. Z grafu lze vyčíst také poměr postižitelnosti těchto činů trestním právem (Kalibová, 2011, s. 12-13).

Graf 1: Druhy násilí

Zdroj: Kalibová, 2011, s. 12-13

Existují různé podoby násilí z nenávisti; jejich rozlišení je podstatné pro pochopení závažnosti projevů nesnášenlivosti vůči druhým. Verbální incidenty jsou jedním z nejčastějších projevů násilí z nenávisti. Často se jedná o nadávky, pomluvy, tvorbu nenávistných textů a písní, které lze označit za tzv. hate speech, případně „cyber hate“, pokud se jedná o nenávist šířenou přes internet a sociální sítě. Vyhrůžování a vydírání představitelů nějaké skupiny je další formou násilí, vedenou za účelem zastrašení a většinou odstoupení od činnosti, kterou vykonávají. Obtěžování většinou směřuje na konkrétní skupinu osob a má opět za úkol zastrašit. Fyzické útoky z nenávisti mají různé formy ublížení na zdraví a tedy i následky. Jsou také spojeny s prokázáním motivace útočníka, proč čin spáchal. Nenávistná motivace je v tomto případě často zamlčována z důvodu vyšších trestů, které pachatelům hrozí. Žhářské útoky jsou dle slov autorky časté vůči skupině Romů a lidem bez přístřeší. Teroristický útok je poslední uvedenou a v České republice neuskutečněnou formou násilí. O takovém útoku lze mluvit v případě, kdy „by útočník působením na civilní obyvatelstvo ohrozil demokratické základy a chod konkrétního státu“ (Kalibová, 2011, s. 14-16).

Klára Kalibová (2011, s. 17) dále popisuje skupiny, které se mohou stát oběťmi a mezi něž zařadila také muslimy. Uvádí, že „islamofobie (nesnášenlivost vůči muslimům) se v České republice zatím vyskytuje poměrně v malém rozsahu.“ Většinou se jedná o negativní reakce na výstavbu mešity, či přilehlých minaretů.

Násilí z nenávisti se většinou páchá na jedincích, kteří jsou nositeli určitého stigmatu. Tomuto pojmu se věnuje americký sociolog Erving Goffman ve svém dnes již klasickém díle *Stigma* z roku 1963. Stigma bylo v historii daným jedincům vpalováno do kůže na znamení jejich méněcennosti. Toto oceňování mělo upozornit veřejnost, že tento člověk je nositelem hanby, nebo má tělesné znaky fyzické poruchy. V nedávné minulosti bylo stigma dokonce přenosné; nízký třídní status platil i pro děti rodičů, kteří nepocházeli z bohaté vrstvy a o kterých tato skutečnost byla známa. Děti si tak od narození nesli tento „cejch“, který jim neopravňoval postoupit výše v třídním žebříčku. V současnosti je stigma chápáno jako diskreditující atribut, který je individuální. To znamená, že pro někoho může být daná věc stigmatizující, ale pro někoho ne. Autor dává příklad na propuštěném vězni, který se obává, že při vstupu do veřejné knihovny ho někdo známý uvidí. Taková skutečnost je pro něj stigmatem, pro studenta univerzity však často rutinní záležitostí (Goffman, 2003, s. 9-13).

Goffman (2003, s. 12) předkládá tři typy stigmatu. *„Především se jedná o ošklivost tělesné - různá tělesná znetvoření. Další jsou vady charakteru ... například duševní poruchy, uvěznění, zhoubné návyky, alkoholismus, homosexualitu, nezaměstnanost, sebevražedné pokusy a radikální politické projevy. Posledním jsou kmenová stigmata rasy, národa a náboženství, tedy ta, jež se mohou šířit po rodových liniích a kontaminovat všechny členy rodiny.“* Společnost se však nedělí na stigmatizované a „normální“, protože stigma prostupuje celou společností a záleží na sociálních situacích a na roli, kterou každý jedinec v určitou dobu hraje. V závěru autor uvádí potenciální důvod stigmatizace příslušníků rasových, náboženských nebo etnických menšin, který může sloužit jako nástroj k odstraňování těchto skupin z konkurenčního prostředí (Goffman, 2003, s. 157-158).

Karel Červenka (2004, s. 219) k tomu dodává, že *„atributy, které indikují specifickou sociální identitu aktéra (židovství, gender) a řadí jej tak v myslích jeho okolí mezi členy specifické - v tomto případě diskreditované - sociální skupiny, lze považovat za stigmata.“*

Stigmatizovaní jedinci se považují za „neúplného člověka“, což v krajním případě může vést k „vymisťování“ těchto jedinců. „Znehodnocený“ člověk, jak jej popisuje Erving Goffman, může být právě kvůli svému stigmatu zbaven některých svých práv. S těmito tvrzeními souvisí pojem neúmyslnost, kvůli kterému může být stigma

legitimizováno a společností kolektivně přehlíženo. „*Projevy latentního rasizmu, sexismu či etnocentizmu, mohou být příkladem pro zmíněnou neúmyslnost jednání.*“ Teorie stigmatu, které Goffman ve svém díle uvádí, pak mohou ospravedlňovat „žádoucí“ krok proti nebezpečí, které stigmatizovaní přinášejí. Stigma tedy „funguje“ skrze společnost, která jej svou měrou podporuje a představuje je jako „normální“, „běžné“ a ne zcela uvědomované a rutinní, tedy nevyžadující žádné kritické zamyšlení. Společnost se tak kolektivně podílí na vydělování určitých jedinců, jako na tom „správném“ kroku, který je pro fungování společnosti potřebný (Červenka, 2004, s. 217-218).

Pojem „displacement“ neboli „vymístění“ lze vystihnout jako způsob, kterým lze legitimně označit osoby, které jsou „určeny“ k diskreditaci, nebo které již jsou stigmatizovány. „*Tento čin by mohl mít za následek lehce přehlédnutelnou manipulaci, která by mohla vést i k cílevědomé diskreditaci osob k tomu vymezených*“ (Červenka, 2004, s. 227). Krajním případem stigmatizace a vymístění „úplného lidství“ je smrt stigmatizovaných, kterou lze uvést na příkladu holocaustu. Židé byli dle Červenky (2004, s. 219) určeni k likvidaci z důvodu, že patřili do určité „kategorie“, která byla společností označena jako „méněcenná“. Pro účely genocidy je nutné v takové skupině vymazat osobnostní rozdíly a skupinu a členy v ní považovat za uniformní a jednotné, bez ohledu na citovou stránku věci. Je potřeba o této skupině přemýšlet jako o abstraktní kategorii, která je jedním velkým celkem.

V případě „kolektivního“ stigmatu, kdy se jedinci takto „označení“ soustředí v institucích (jako např. léčebny, kliniky, věznice...), společnost nemá možnost s nimi získat zkušenost. Zkušenosti se ke společnosti dostávají pouze zprostředkovaně, skrze pracovníky, kteří jsou ve styku s nositeli stigmatu. V moderní společnosti tato „vyloučená zkušenost“, šířená nepřímo, spíše přispívá k většímu vyloučení stigmatizovaných, než aby jej napomáhala omezovat. Velkou měrou k tomu negativně přispívají média, která předávají „*před- připravené a neproblematické (dobře „stravitelné“ či dokonce atraktivní) způsoby reprezentací morálně-zatížených zkušeností a témat, které je však zpravidla zjednodušují a idealizují*“ (Červenka, 2004, s. 222). Právě moderní doba je dle Červenky (2013, s. 223) tím faktorem, kvůli kterému je s morálně-zatíženými tématy nakládáno s přílišnou expertizací, kde převažuje racionalita a efektivita. Také holocaust byl příkladem, kdy bylo důležité mít efektivní výsledky, které svým moderním postupem zahanbují předešlé genocidy.

4.5. Multikulturalismus jako řešení?

Multikulturalismus lze definovat jako koexistenci více kultur v geografické oblasti, kde žádná kultura nemá dominantní postavení. Multikulturalismus lze také nahradit pojmem „kulturní pluralismus“, který se s jeho definicí shoduje. Existují tři typy kulturní diverzity; první z nich představuje společenství jako místo, kde žijí odděleně kulturně odlišné sociální skupiny. Druhý typ si lze představit jako antickou, či středověkou společnost, ve které jedna skupina lidí dominuje nad ostatními. Poslední druh kulturní diverzity zahrnuje moderní sociální systémy národních států, ve které je snaha vytvořit kulturně homogenní celky (Gierszewski, 1997, s. 34-35).

Jedním z nejdůležitějších faktorů v souvislosti s multikulturalismem, je však etnocentrismus, který bývá v těchto tématech přehlížen. Právě on je však tím problematickým bodem v úvahách o multikulturalismu, který předpokládá ideu jednotného lidstva založeného na kulturní diverzitě sociálních skupin, jejichž členové jsou obdařeni některými vlastnostmi, které jsou společné všem z nich (Gierszewski, 1997, s. 39). Vladimír Spousta (1997, s. 41) pak v otázce multikulturalismu přikládá velkou váhu zejména toleranci a určitému konsensu.

Kritikou multikulturalismu se v knize *Multikulturalismus v krizi* věnuje Pavel Barša (2012, s. 33-36). Liberální multikulturalismus se snažil o proměnu nově příchozích do většinové společnosti, které by se stali členy. Z tohoto multikulturalismu měl pak vzejít člověk s dvěma identitami, v nichž by „neevropská“ kultura doplňovala evropský, demokratický „základ“ a náboženství jedince by bylo jedno z mnoha prvků. Avšak tyto multikulturní myšlenky zarazila u některých muslimských přistěhovalců obroda muslimského vědomí, která se projevovala například důslednějším dodržováním tradic. Tuto situaci autor nazývá bezradnou fází multikulturalismu a dodává, že se začíná formovat nová identita, která je oproštěna od etnokulturních rysů, ale soustředí se na náboženství tak, že se „z muslimských Alžířanů, Turků, Berberů či Pákistánců stávají globální muslimové“.

Na nedostatky multikulturalismu se soustředí také Michael Hauser (2012, s. 50), který vidí multikulturalismus v absentujícím vztahu k současným socioekonomickým procesům, negativně na něj nahlíží v chápání člověka a jeho kulturní identity a také v jeho nadřazeném postoji k jednotlivým kulturám. Jeho stanovisko, ačkoliv by mělo rozvíjet jednotlivé kultury, se snaží přimět nově příchozí naučit respektovat „domácí“ pravidla.

Poněkud optimističtěji se k tématu multikulturalismu jeví výroky Františka Burdy (2012, s. 78-81), který uznává jeho dílčí selhání, ne však nezdar celku. Hovoří tedy o zaujetí nového multikulturního postoje, který zahrnuje „hledání funkčního modelu transkulturní komunikace, který by umožňoval současně vzájemné vyjití za hranice vlastní kultury, etnicity, náboženství a současně v ní být zakořeněný. Právě model transkulturní komunikace umožňuje překonání úskalí segregacionistických tendencí a subnacionalismů.“ Onen model vylepšující ideu multikulturalismu může dle Burdy nejen poskytnout úplnější integraci migrantů, ale zároveň udržet tradiční evropské hodnoty demokracie a občanských svobod.

Fathali M. Moghaddam (2008, s. 148-149) prezentuje dva možné způsoby dosažení multikulturalismu ve společnosti. Prvním z nich je přístup „laissez-faire⁵“, který mluví o distanci vlády a veřejnosti, aby mohly začít fungovat tržní mechanismy, které by způsobily „smíšenou společnost“. V tuto chvíli by tak nemohlo dojít k řízené asimilaci ze strany státu a děti imigrantů by „nebyly vhozeny do tavicího kotlíku⁶.“ Druhou variantou je přístup „plánovaného multikulturalismu“, který funguje oproti „laissez-faire“ formou vládních intervencí, kdy stát „podporuje a zároveň posiluje kulturní a jazykovou diverzitu“.

Allport (2004, s. 521-524) se mimo jiné věnuje i mezikulturnímu vzdělávání, u kterého klade důraz na roli škol. Uznává sice, že větší vliv na toleranci má rodina, ale i přesto lze v dítěti formovat zárodek něčeho „multikulturního“. Autor dále uvádí jakési „vodítko“ pro mezikulturní výchovu dítěte, které by v procesu tolerance mohlo přispět. 1) Dítě by mělo vědět o rozdílnosti mezi genetickým a společenským chápáním „rasy“ a tím „objasnit mylné představy rasismu“, které jsou s ním spojené. 2) Dítěti by měly být představeny dětské představitelé různých etnik, spolu s kulturními programy, výstavami, návštěvami svatostánků apod. 3) Dítě by mělo znát, v čem se dané kulturní skupiny liší a v čem ne. V tuto chvíli by mu měly být vyvráceny stereotypy a mylné představy, které se s takovými skupinami spojují. 4) Děti by neměly být vedeny ke zkratkovitému myšlení, ale naopak k rozlišování lidí a také k nepoužívání hanlivých výrazů na příslušníky jiných kulturních skupin. 5) Dítě by mělo pochopit princip obětního beránka a vyvarovat se jeho

⁵ Laissez-faire lze volně přeložit jako „ponechat něčemu volný průběh“.

⁶ Pojem „tavicí kotlík“ je chápán v souvislostech, ve kterých je uvádí Nathan Glazer v jeho díle *Beyond the melting pot* (1963).

používání. 6) Dítě by nemělo generalizovat. 7) Děti by měly znát fakta o diskriminaci a předsudcích a měly by jim být představeny „kazy společnosti, ve které žijí“. 8) V neposlední řadě by děti měly pochopit, že loajalita k národu se nekříží s loajalitou vůči všem podskupinám národa.

Reprezentanti schůze Rady Evropy (2002, s. 70-71) kladli důraz zvláště na vzdělání v oblasti odlišných kultur, která vede k bližšímu seznámení a pochopení různých skupin. Vzdělání se zdá být tím nejlepším prostředkem, jak informovat veřejnost o kulturní diverzitě. Nejedná se však jen o výuku dětí, ale také o vzdělávání dospělých, aby si dokázali utvořit názor na tuto tematiku. „Občané mají právo a povinnost vědět o ostatních a o jejich odlišnostech.“

Vzdělání lze považovat za jednu z mnoha možností, jak rozvinout multikulturní vnímání. Jedna z metodických publikací, která se zaměřuje na multikulturní výchovu na základních školách, se zaměřuje na několik tematických okruhů, rozdělených dle druhu stupně ZŠ. Doporučené očekávané výstupy se soustředí zejména na kulturní rozdílnosti, lidské vztahy, toleranci, sociální soudržnost atd., které by měly v dětech rozvinout transkulturní přístup, který zabraňuje stereotypním obrazům, předsudečnému chování a dalším negativním projevům vůči „cizím“ skupinám (Topinková, Pastorová, 2011, s. 4-10).

Česká republika se prozatím řadí mezi státy, které nemají velkou zkušenost s migrací, z čehož vyplývají její konzervativní a národní postoje, které multikulturní výchovu berou spíše jako nadbytečnou. I přesto se multikulturní výchova od 1. 9. 2007 zařadila do osnov základních škol a prvního stupně víceletých gymnázií (Preissová Krejčí, 2012, s. 177-178). Dle autorky má však multikulturní výchova svá rizika, mezi které patří například i nezáměr škol takovéto workshopy pořádat.

Multikulturní výchova je brána jako průřezové téma, jehož předmětem se zabývá Jiří Kocourek (2008, s. 35-41), který definuje tři základní cíle: „předávání znalostí, předávání dovedností (vzdělávání) a předávání společenských hodnot (výchova).“ Nejedná se tedy o běžný předmět, u kterého jsou důležité okruhy témat a výsledky, ale jde o všeobecné cíle tohoto programu, který se snaží o vytvoření tolerantních postojů k druhým (národním, jazykovým, etnickým, kulturním skupinám) a o život bez konfliktů.

Nápomocny však mohou být některé věcné publikace týkající se právě výuky a výchovy dětí, které se snaží zabraňovat netolerantním, xenofobním, či až rasistickým

myšlenkám, projevům či postojům vůči etnickým, nebo kulturním menšinám v ČR. Především lze vyzdvihnout knihu Tatiány Šiškové *Výchova k toleranci a proti rasismu* (2008) a *Jsme lidé jedné Země* (Tollarová, 2013), které se snaží nabídnout různé interaktivní a zážitkové možnosti multikulturního vzdělávání pro děti. Ať už se jedná o preventivní přednášky, modelové situace, e-learningové programy, hry, nebo aktivity.

Několik autorů se věnuje tvorbě ukázkových hodin, seminářů a školních aktivit pro žáky, kteří by se v průběhu těchto kurzů měli naučit pracovat s mediálními zprávami a orientovat se v tématu stereotypů. Procvičováním a ukázkami textů by si studenti měli uvědomit roli médií, naučit se kriticky uvažovat a také by je tato cvičení měla naučit, jak se stereotypům vyvarovat (Adam, 2007; Hloužková, 2006; Svobodová, 2008).

K tématu multikulturalismu se váže proces začleňování se do společnosti, při kterém si příchozí kultury mohou projít určitými procesy. Případ marginalizace je nešťastnou podobou začleňování, které prakticky neproběhlo. Marginalizované skupiny ztratily svou identitu a zároveň nezapadly do většinové společnosti, a jsou tedy vytlačovány na její okraj. Separované nebo také segregované skupiny odmítají většinovou společnost a zároveň ulpívají na své etnicitě/identitě. Asimilační přístup obsahuje úplné spojení s většinovou společností, kdy jedinec ztratí svou původní kulturní identitu. Asimilace je spojena právě s pojmem „melting pot“, který byl uveden dříve (Topinka, 2007, s. 25).

Integrace je možností, která nabízí obě eventuality; zapadnutí do dominantní skupiny, ale zároveň zachování své vlastní kulturní identity. Díky rovnému postavení všech skupin, se nová skupina začlení a funguje v celku. „*Pojem integrace pokrývá širokou oblast, proto je také široce vymezen. Zahrnuje oblast sociální, kulturní i prostorovou.*“ (Topinka, 2007, s. 26).

5. Vlastní práce

5.1. Muslimská komunita v českých zemích s přihlédnutím na město Teplice

Pro uvedení do kontextu a poukázání na situaci v Teplicích je nutné se zprvu věnovat všeobecným informacím o fungování muslimské komunity v České republice. V historii byly české země místem, které se setkávalo velice zřídka s islámským vlivem a muslimové se tak do tohoto prostoru dostávali spíše zprostředkovaně a místní kulturu bezprostředně neovlivňovali (Bečka, Mendel, 1998, s. 9). Počátky usídlení většího počtu muslimského obyvatelstva a vzniku muslimských obcí se datují k roku 1934. V tomto roce se odhadoval počet muslimů na 700 osob, z nichž bylo 10 konvertitů. Za války a v období komunistického režimu činnost muslimské obce ustrnula a až v roce 1989 se otevřela nejen možnost přihlásit se k muslimské identitě, ale otevřely se také hranice pro nově přichodící migranty z různých zemí. V roce 2004 Ústředí muslimských obcí dosáhlo statusu právnické osoby a bylo státem uznáno jako právnická osoba. I přesto však tato organizace nemůže čerpat z práv, které by jí byly poskytnuty v případě „desetileté čekací lhůty“ a více jak 10 000 podpisů z řad jejích členů, které by tímto způsobem zajistily právo například na *„účasti na výuce na státních školách a na duchovenské službě v armádě, dotace přispívající k financování kultu, možnost zřizovat vlastní školy, uzavírání sňatků apod.“* (Kropáček, 2009, s. 22-26).

V případě počtu muslimů v České republice panují značné nejasnosti. Například Ostřanský (2007, s. 409-410) uvádí údaj 10 000 - 20 000 osob, mezi nimiž jsou skupiny českých konvertitů, cizinců s českým občanstvím, cizinců bez českého občanství s povolením o dlouhodobém či trvalém pobytu a žadatelé o azyl. Do tohoto čísla pochopitelně nejsou zahrnuti nelegální muslimští migranti. Rovněž Kropáček (2009, s. 28) hovoří o velmi nejednoznačném počtu českých muslimů; během sčítání lidu v roce 2001 vyplnilo nepovinnou kolonku o náboženství údajem „islám“ asi 3 600 osob. Počet praktikujících muslimů, tedy „docházejících“ do muslimských modliteben, se odhaduje na 3 000 jedinců, včetně asi 400 českých konvertitů. K těmto údajům autor dodává, že počet dlouhodobých přistěhovalců, včetně žadatelů o azyl pocházejících z muslimských zemí, je již zmíněných cca 20 000 osob, což však apriorně neznamená, že se všichni ztotožňují

s islámskou identitou. Z výzkumu v Teplicích vyplynulo, že ve městě dlouhodobě žije zhruba 40 arabských rodin, tedy přibližně 100-200 obyvatel. Takovou skupinu je tedy ve městě s 50 000 obyvateli velmi lehké přehlédnout. Avšak oproti tomu je znatelná (dle odhadů informátorů) skupina arabsky mluvících lázeňských hostů, kterých je v letní sezóně i více než 2 000. Jejich vysoký počet je dle několika výpovědí mimo jiné odůvodněn právě rozsáhlejší muslimskou komunitou, než je v ostatních českých, či slovenských lázeňských městech.

Miloš Mendel v knize *Islám v srdci Evropy* (2007, s. 10-15) hovoří v souvislosti se vstupem do Evropské unie o předpokládané postupné, ale nezvratné migraci a „*průniku islámu*“ do země. Ačkoliv tuto prvotní zdrženlivost autor opodstatňuje například poměry v českých uprchlických táborech spojené s mnohdy neideálním jednáním imigračních úřadů, hovoří o nutnosti přípravy na tento proces. „*Dá se předpokládat, že latentní, dokonce silící sklon části české společnosti ke xenofobii, či přinejmenším jisté míře ‚kolektivní nervozity‘ postihne ... také stoupence islámu.*“ Dále Mendel zdůrazňuje, že nelze mezi islámský extremismus a islám jako takový klást rovnítko.

V současnosti je v souvislosti s muslimskými komunitami v evropských zemích často zmiňovaná otázka integrace, která je spojována se „selháním integračních modelů“. Zora Hesová (17. 12. 2015) k tomu dodává, že státy spíše „*neměly akční integrační plány a spoléhaly se na národní modely komunitní integrace (Británie, Holandsko), asimilace (Francie) a na policejní kontrolu... Až na začátku tisíciletí se evropské státy s velkou muslimskou menšinou začaly o tyto menšiny aktivněji zajímat a reagovaly v zásadě podobným způsobem.*“ a to vytvořením zastřešující muslimské organizace. Takové muslimské organizace vznikly mezi roky 1997-2006 ve Velké Británii, Francii a Německu a jsou výsledkem spojení zástupců několika muslimských proudů, které ve spolupráci s místní vládou projednávají náboženská témata (výstavba mešit, náboženská výuka ve školách, výuka imámů). Přičemž je kladen důraz na posílení míry sebeorganizace muslimů. „*Postupem času se debaty o islámu posunuly. Už se neřeší kompatibilita muslimských menšin s většinovou společností, ale naopak konkrétní aspekty, jako europeanizace muslimských obcí, a především výuky imámů a sociální integrace. Právě tato diskuse je ale často nejobtížnější, protože se týká širšího problému nezaměstnanosti a přístupu na pracovní trh.*“

Otázka integrace muslimských migrantů a uznání jejich nové identity souvisí

s celosvětovým děním; „...přišlo září 2001 a ze všech migrantů najednou byli jednoduše muslimové - a co víc, plošně podezřelí muslimové“ (Hesová, 17. 12. 2015). Často tak muslimové druhé a třetí generace stojí kdesi na „pomezí“; společnost je neuznává jako příslušníky jejich státu a zároveň nemají vztah s místem, kde vyrůstali jejich (pra)rodiče. Touha po uznání souvisí se sociálním respektem, se kterým nemají problém například arabští lékaři. „Obecně lze říct, že evropské společnosti nejsou ochotny uznat muslimům statut spoluobčanů: podobně jako Češi nevnímají české Romy jako Čechy, i když mají český pas.“ (Hesová, 17. 12. 2015) Takovou překážku lze označit za stigma, které může vést k diskriminaci a k dalším formám společenského znevýhodňování. I přesto Zora Hesová (16. 12. 2015) hovoří o cca 20 milionech evropských muslimech, jejichž naprostá většina si zvykla na nový život a plnohodnotně se podílí na fungování evropského systému. „Podle OECD odhadů migranti hromadně přispívají do sociálních kas více, než z nich berou, a jsou přínosem pro hospodářství.“ Albert-Peter Rethman (2009, s. 18) hovoří v této souvislosti o stále naléhavější potřebě „naučit se chápat a akceptovat druhé v jejich jinakosti a zároveň se dohodnout na základech soužití v pluralitním státě“.

5.2. Současná situace „česko-muslimských“ vztahů v Teplicích

Otázka migrace a integrace nově příchozích obyvatel se v současné době jeví jako stále aktuálnější téma související s tzv. uprchlickou krizí. Česká společnost je s tímto tématem konfrontována především z médií, které produkují převážně negativní obraz islámu, který je nekompatibilní se „západní“ kulturou. Tomuto tématu se věnuje mnoho publikací, jako například Lucie Sedláčková (2010), Zuzana Dráždanská (2014) a další. Většina obyvatel má však s muslimy jen velmi malou osobní zkušenost. Jiná situace však panuje v severočeském městě Teplice. Toto město se sice nepotýká s vyšší mírou migrace, v letní sezóně sem však za léčivými prameny přijíždějí hosté z arabských zemí. Pobyt těchto obyvatel muslimského vyznání vyvolává v některých občanech strach, který přerůstá až k nenávisným protestům, pochodům a demonstracím, které nejen že tuto situaci neřeší, ale odrazují arabsky hovořící hosty také v jejich potenciálních příštích návštěvách těchto lázní.

Ačkoliv v Teplicích již dlouhodobě žije několik muslimů například z Bosny a Hercegoviny, rozhovory s nimi provedeny nebyly, neboť téma, kterým se tato práce

zabývá, souvisí ze strany majority pouze s arabsky hovořícím obyvatelstvem. Ačkoliv Tepličané vyjadřují svou nespokojenost s chováním arabských hostů mimo jiné v souvislosti s jejich odlišnou vírou a s obavami z případné islamizace, skupina muslimů narozených v Evropě stojí mimo tyto neshody. V tomto případě tedy lze mluvit o určité etnizaci problému, kdy je islám spojován jen s osobami arabského původu a kdy označení „Arab“ získalo v Teplicích jistý pejorativní nádech.

Tuto situaci bylo možné označit za tzv. „letní téma“ Teplic. Napjaté „česko-muslimské vztahy“ se totiž v předcházejících letech objevovaly vždy na začátku sezóny a končily v době odjezdu lázeňských hostů. V roce 2015 však toto téma v souvislosti s evropskou „migrační krizí“ přerostlo až ve výrazné islamofobní postoje a projevuje se i mimo letní sezónu. Nervozita a strach z neznámého ve vztahu k uprchlíkům v Evropě vyvolávala častější diskuze a zapříčinila celkovou polarizaci Tepličanů vůči arabsky mluvícím skupinám. Obyvatelé Teplic svůj názor nejčastěji uveřejňovali na sociálních sítích, kde se kumulovaly nenávistné výroky o „arabské menšině“, které zpravidla vyústily v setkání několika nespokojených občanů v Šanovském parku v Teplicích.

Šanovský park je hlavním bodem lázeňského centra propojujícím několik lázeňských domů. Historická část města Teplice-Šanov je vyhledávaným místem, které je sice blízko centru, ale přesto vzdálené od městského ruchu; klasicistní domy, kostel, kašny, přirozená zeleň a promenáda s koncertním pódiem dělají tuto oblast velmi příjemnou pro procházky. Tyto výhody si uvědomují také lázeňští hosté, kteří na lavičkách, nebo v blízkých kavárnách tráví svůj volný čas. Tento park se tak stal místem konfliktů; zatímco pro arabsky hovořící hosty se jedná o místo, kde se setkávají se svými přáteli, pro teplické obyvatele symbolizuje „souboj“ o kus města, které muslimům nechtějí přenechat. Nadneseně lze tuto konfliktní situaci nazvat jako „boj o park“.

Dalším třecím bodem byla otázka zřízení mešity. V Teplicích nabídl výstavbu honosné mešity v islámském tradičním slohu přímo jeden z lázeňských hostů. Z počátku projednávání této záležitosti přijal starosta města Teplice tento návrh pozitivně a domníval se, že by projekt pomohl zkvalitnit služby lázeňského města a zároveň přispěl k image Teplic jako „křižovatky kultur a porozumění“. Proti jeho postoji se však v roce 1995 ostře ohradili reprezentanti pěti místních křesťanských církví (Kropáček, 2009, s. 25-26). V úryvku z dopisu těchto protestujících náboženských společenství se lze dočíst: „*Islám je náboženství velice ortodoxní, nekompromisní, agresivní a tvrdé. Jeho podstatou je víra*

v Alláha, který je lhostejný ve vztahu k člověku, což vede k potírání individuality a k fatalistickému přístupu k životu“ (Mendel 1998, s. 192-193). Návrh byl tedy předán k projednání českému ministerstvu zahraničních věcí, které mělo rozhodnout, jaký by byl „mezinárodní dopad projektu“ a zároveň bylo jeho úkolem vyjádřit „míru politického zájmu na jeho uskutečnění“. V této chvíli však dubajský investor od plánu upustil. Mezi lety 2003-2004 se odehrával podobný scénář a projekt mešity byl znovu zamítnut (Kropáček, 2009, s. 28).

„Boje o mešity“ označuje Zdeněk Vojtíšek (2007, s. 405-406) jako „bojem o symbol“. Přítomnost muslimských lázeňských hostů, muslimských obyvatel nebo modliteben není takovým „zásahem“ do veřejného prostoru, jako je tomu právě u postavení mešity. K tomuto symbolu se dle autora váží negativní stereotypy místních, kteří nesouhlasí s výstavbou. Nejčastěji se obávají například možné radikalizace muslimů v nově vzniklém „jejich“ prostoru nebo mešitu považují za „zbytečnost“, protože náboženství, které je s ním spojené, údajně neobohacuje českou kulturu, ale spíše ji ohrožuje.

Názory, zda muslimské stavby v Praze, Brně a Teplicích lze označit za „mešitu“, nebo „modlitebnu“ se různily. Jeden z informátorů vypověděl, že mešitu lze označit v případě, že:

1. svolává k modlitbě,
2. koná se zde pět denních povinných modliteb a Páteční kázání,
3. bývá ustanoven imám⁷ k vedení modliteb.

Většinou bývá mešita vystavena jako speciální budova, ale není to podmínkou. Oproti mešitě je modlitebna jakékoliv místo, kde se muslimové schází na modlitby podle potřeb a většinou se nekonají Páteční kázání. Převážně to také nebývá k takovým účelům postavená budova. Ačkoliv je však brněnský „náboženský objekt určený pro muslimy“ označován za „mešitu“, při návštěvách Brna jedním z informátorů se mu již několikrát stalo, že v čase modlitby byla mešita zavřená. Teplická „muslimská budova“ je místními muslimy označována za modlitebnu a to i přesto, že jsou v ní pravidelně pořádány modlitby a je to dům určený primárně k náboženským účelům.⁸

V souvislosti s těmito nesrovnalostmi a současně s odkazem na zmíněné „boje

⁷ Imám je představený muslimské obce, který jakožto duchovní vůdce zajišťuje průběh modliteb.

⁸ Z tohoto důvodu bude pro tyto účely „islámský náboženský objekt“ v Teplicích označován jako modlitebna.

o mešitu“ byla teplickým informátorům položena otázka týkající se případného vybudování mešity v Teplicích. Ačkoliv právě teplická modlitebna spolu s pražským a brněnským náboženským objektem patří mezi nejznámější v České republice, většina dotazovaných nevěděla o její existenci ve městě Teplice a převážná část informátorů z řad teplických místních ani nesouhlasila s případnou výstavbou mešity v Teplicích. Opakovaly se zejména názory, ve kterých informátoři nevidí důvod ke vzniku místa s náboženským podtextem, které nezapadá do „křesťanské tradice českých míst“. Kupříkladu informátor Cyril (52 let) chápal mešitu jako místo setkávání „teroristů“ a „*další ústupek ze strany Tepličanů*“. Dále uvedl: „*Oni se mají přizpůsobit nám, ne my jim.*“ Dotazovaná Eva (38 let) označila případnou výstavbu mešity za nesmyslnou, protože „*my si u nich taky nestavíme kostely*“, k čemuž dodala: „*můžou se přece modlit kdekoliv*“. Informátor David (34 let) se domnívá, že případná výstavba takového místa by stupňovala nenávist a zároveň je přesvědčený, že „*lázeňští hosté bez mešity vydrží*“ a že „*modlitebna jim stačí*“. Většina dotazovaných tedy výstavbu mešity interpretovala jako prostor potenciálního konfliktu.

Pouze několik informátorů s výstavbou mešity v Teplicích souhlasilo. Jako důvody zmiňovali například existenci tehdejší teplické synagogy, která již ve 30. letech podporovala multikulturní život ve městě, na což by se mohlo novou mešitou navázat.

Také z řad arabsky mluvících lázeňských hostů přibližně pouhá polovina dotázaných věděla, že se v Teplicích, nedaleko Šanovského parku, nachází mešita, kde se denně schází muslimové, muslimky a jejich děti k modlitbám. Mešita má otevřeno jak pro muslimy dlouhodobě žijící v Teplicích, tak i pro arabsky mluvící lázeňské hosty - muslimy. I přes vědomí o fungování mešity několik z hostů uvedlo, že se modlí doma. Buď z důvodu komfortu, nebo kvůli zdravotnímu stavu, který jim neumožňuje vícekrát denně rychlý přesun do mešity. Někteří navštěvují mešitu jen v pátek, někteří se v zahraničí nemodlí vůbec. Informátor Ghalib (47 let) odůvodnil svou neúčast na modlitbách v Teplicích nedodržováním náboženských pravidel mimo svou zemi.

5.3. Kontakty českého obyvatelstva a muslimů v Teplicích - život „vedle sebe“, „spolu“ nebo „proti sobě“?

Při kontaktu s odlišnou kulturní, etnickou, či náboženskou skupinou, která se v jistých směrech vyznačuje svou „jinakostí“, může docházet ke strachu z „cizího“ a „neznámého“, jehož nositeli jsou v případě města Teplice a v souvislosti s tématem této práce muslimové. Strach, který je v některých obyvatelích umocňován například zprávami o teroristických útocích v různých evropských metropolích a akcemi tzv. Islámského státu⁹ je zásadní v hovorech o integraci muslimů v České republice. Mezi Tepličany tak převažují představy a obavy z toho, že se mezi arabsky mluvícími hosty nacházejí případní teroristé.

V Teplicích panuje vůči arabsky mluvícím lázeňským hostům nevole, označování jsou jako „nepřizpůsobiví“ (Cyril, 52 let) a „nerespektující pravidla a kulturu“ (Eva, 38 let). Kdyby tito obyvatelé z města odešli, nastal by dle informátorů „pocit bezpečí“ a z Teplic by se „stalo bezkonfliktní prostředí“ (Anna, 23 let).

Tento etnocentrický postoj, který z pozice vlastní kultury odlišnou kulturu hodnotí, zapříčiňuje vzniku stereotypů, které podporují generalizování celé skupiny na základě například jen několika zkušeností a vytvářejí zažitě vzorce, které určují, jak má být nahlíženo na „jinou“ skupinu lidí, skupinu „těch Druhých“. V rámci etnocentrismu se příslušníci „vlastní“ skupiny v opozici k „těm Druhým“ sami sebe preferují, což tyto dvě skupiny ještě více proti sobě vyhraňuje. Ze strany převážné části českých informátorů tak spíše převažuje konfliktní postoj k muslimskému obyvatelstvu a skupiny v jejich interpretaci stojí neslučitelně „proti sobě“.

Ačkoliv jsou více slyšet nespokojené hlasy Tepličanů, také arabsky mluvící lázeňští hosté nesouhlasí s některými prvky české, případně „západní“ kultury. O své negativní zkušenosti a postřehy se podělil Imád (45 let), který nesouhlasil s venčením psa bez vodítka; psa chápe jako „nečisté“ zvíře, obává se možného kontaktu s ním, neboť by potom musel vykonat rituální očistu. Také nesouhlasí s intimním chováním párů na veřejnosti a odhaleností některých žen. Dodal, že: „Žena má být jako čokoláda. Zabalená, aby muž měl touhu ji otevřít.“ Poněkud specifičtější zkušenost má informátor Jusuf (39 let). Po jeho několika návštěvách Teplic není údajně spokojen s chováním některých Romů: „Nejsem bankomat, pořád po mě chtějí peníze, protože vidí, že jsem Arab.“ Někteří arabsky mluvící

⁹ V tomto kontextu je velmi důležité zdůraznit slovo „takzvaný“, neboť ačkoliv se tato teroristická organizace odkazuje na islámské náboženství, činí v jeho rozporu.

lázeňští hosté cítí ze strany Tepličanů jistou nepřátelskost, kterou se snaží ignorovat. Informátor Dabir (33 let) uvedl: „*Cítím, že se o mně nedobře baví, ale nechci dělat problémy, přecházím to. Kdybych zakročil, nedopadlo by to dobře.*“ Na druhou stranu velká část dotazovaných zmínila, že ve všech kulturách jsou „ti dobří“ a ti „zlí“. Zdůrazňovali, že nelze generalizovat, ale je nutné soustředit se na konkrétního jedince. Ehsan (39 let) například vypověděl, že většina teplických obyvatel, se kterými se osobně stýká, jsou přátelští, a i proto se tu cítí dobře a chce se vrátit. Pokud tedy obyvatelé nežijí pouze „vedle sebe“, ale „spolu“, lze se setkat i s kladným hodnocením „česko-muslimských“ vztahů.

Jedním z problémů, který neumožňuje plnohodnotnou komunikaci mezi těmito dvěma skupinami obyvatel a tedy i bližší poznání, je neznalost anglického jazyka mnohých Tepličanů, jak vypověděli dotazovaní lázeňští hosté. Nutno však dodat, že znalost anglického jazyka také nebyla u některých arabských informátorů velká. Každodenní komunikace tak je velmi omezená a obtížná. Informátor Dabir (33 let) byl například nařčen z neznalosti českého jazyka a musel si proto sám najít překladatele, což není neobvyklá strategie hostů, kteří se chtějí v Teplicích pohybovat. Na jazykovou nevybavenost českého obyvatelstva, které přichází s hosty coby klienty do styku, si stěžovalo mnoho informátorů. Jak již bylo uvedeno, je pak běžná asistence překladatele z českého do anglického, případně do arabského jazyka.

5.4. „Boj“ o park

Samostatnou kapitolou je nejčastěji zmiňované téma neshod v Šanovském parku v Teplicích. Tento park leží v hlavní lázeňské části, kde se nacházejí čtyři lázeňské domy spolu s dalšími hotely, kde se arabsky hovořící lázeňští hosté nejčastěji ubytovávají. Park je svou rozlohou malý, a proto zcela nedostačující pro velký počet lázeňských hostů, kteří do města každoročně přijíždějí. K tomuto se vyjádřil také primátor Jaroslav Kubera a označil jej za „*problém velkého množství lidí na malém prostoru*“, k čemuž dodal, že pokud je na jednom místě hodně dětí, tak není důležité, zda se jedná o děti arabské, nebo české; všechny mohou být ve větším kolektivu hlučné a neposlušné. Tímto byl zmíněn jeden z hlavních konfliktních bodů, který je spojován s Šanovským parkem a který je například dle slov informátorky Anny (23 let) přímo „*okupován*“ muslimskými klienty a tento prostor proto není bezpečný. Anna dále uvedla nepříjemnou zkušenost, při které

arabsky hovořící děti údajně házely v parku kameny po jejím psu, se kterým byla na procházce.

Téma neshod v Šanovském parku mezi těmito skupinami obyvatel, bylo ze strany české veřejnosti tak naléhavé, že se objevilo také na stránkách místního i celorepublikového tisku. Nejvíce o Šanovském parku média informovala mezi roky 2015-2016, který je například dle Teplického deníku (20. 7. 2015) v letním období hojně využíván arabsky mluvícími hosty, kteří zde ve skupinkách piknikují, zatímco děti si společně hrají v parku. Hlavními problematickými body v očích Tepličanů, kteří se pro deník vyjádřili, je nepořádek, který po sobě někteří zanechávají, hluk, také pobíhající děti a děti na kolech a kolečkových bruslích, na které není rodiči dohlíženo a dochází tak ke srážkám s ostatními návštěvníky parku, či kočárky.

V takovýchto situacích, kdy do teplického Šanovského parku přijede několik novinářů, ale také nespokojených občanů, se stávají muslimské ženy častým terčem fotografických či videových záběrů, což je v jejich kultuře dle muslimských informátorů nepřijatelné. Kvůli tomu si ženy na takových záběrech často skrývají obličej a ohrazují se proti tomu, aby byly foceny, či natáčeny.

Média se nakonec nejvíce soustředila na téma „hromadných procházek pejskařů Šanovským parkem“, které se uskutečnily v červencových dnech a měly se stát po celé léto pravidelnou společnou páteční akcí Tepličanů (např. Teplický deník, 20. 7. 2015, 25. 7. 2015). Tyto „pejskařské akce“ byly pořádány kvůli strachu arabských klientů ze psů, což vychází z jejich náboženského přesvědčení a měly se tak stát viditelným protestem proti muslimům ve městě. V jednom z článků promluvil také přední český arabista Bronislav Ostřanský, který uvedl, že tyto akce mohou arabští klienti chápat jako projev nenávisti. Podrobněji pak rozvedl vztah muslimů k tomuto zvířeti; muslimové se chtějí vyhnout zejména slinám, či psím chlupům. „*V praxi má mnoho muslimů ke psům velmi vřelý vztah. Toto gesto Arabů od posedávání v parku neodradí, spíše je jen znechutí*“, uvedl Ostřanský (iDnes, 21. 7. 2015).

24. července 2015 se uskutečnila další demonstrativní akce, na kterou se psem dorazil také politik Tomio Okamura a dle deníku Blesk (24. 7. 2015) také dalších 200 lidí oproti minulým 15. Arabským hostům však bylo policiisty a arabským tlumočnickem doporučeno, aby se z parku vzdálili a předešli tak případným konfliktům. Z tohoto důvodu se v parku kromě pejskařů skoro žádný arabsky mluvící lázeňský host nenacházel.

Tyto informace potvrdil také jeden z lázeňských tlumočnicků, který promluvil o roli lázní, které při ohlášených demonstracích vedených proti islámu doporučili svým klientům, aby se tyto dny spíše zdržovali doma, aby se tak předešlo nepříjemným střetům mezi těmito skupinami demonstrantů a jednotlivci. Tlumočnick v rozhovoru popsal strach hostů, kteří se báli hotelové prostory opustit a význam dané akce nechápali.

Iva Procházková, svolavatelka akce, prohlásila: „*Oni odcházejí vždy, když vyhlásíme nějakou akci. Ale aspoň vidíme, jak ten park má vypadat, abychom v něm mohli relaxovat, odpočívat a mít klid. Samozřejmě jsme ochotni tolerovat to, že Arabové tady jsou a léčí se, ale minimálně stejná práva bychom tu měli mít i my*“ (Blesk, 24. 7. 2015). Dle deníku iDnes (1. 8. 2015) se k akci a k samotnému aktérovi Tomiu Okamurovi o týden později vyjádřili někteří arabsky mluvící hosté takto: „*Skoro všichni hosté při dotazu reportéra skloňovali jméno Tomia Okamury. Štve je, jak o nich mluví a nechápali, proč s nimi má problém. Souhlasili sice, že je problém s odpadky v parku, ale nechápali nevráživost místních a jakou má souvislost s přistěhovalectvím a strachem z migrantů.*“

Také uvedení lázeňští hosté, kteří byli osloveni pro účely této práce, potvrdili výpovědi uveřejněné deníkem iDnes; arabsky mluvící hosté často nedokáží porozumět, co Tepličany, které se takových akcí účastní, vede k jejich nespokojenosti, když jim naopak každoroční příliv lázeňských hostů zajišťuje lepší fungování města a obchodům, restauracím a pronajímatelům bytů větší výdělků.

Někteří z dotazovaných lázeňských klientů však uznávali nepořádek v parku a nedodržování zde nastavených pravidel. Ghalib (47 let) uvedl: „*Arabové by rozdělávání ohně v parku, nebo nenapomenutí pobíhajících dětí, které lekají zvířata, ve své zemi nestrpěli, protože je to zakázáno, ale tady to dělají.*“ Na druhou stranu však mluví o nutnosti pochopení arabské kultury Tepličany a o problému médií, která ukazují osoby arabského původu jako nepřátele. To pak občané přejímají a jejich nespokojenost s tímto děním se zvětšuje. Také Jusuf (39 let) přiznává, že „*Češi nejsou zlí, ale Arabové porušují jejich pravidla.*“ Dabir (33 let) vypověděl, že pokud vidí nepořádek, tak napomene děti i rodiče, kteří jej udělali, ale rodiče to většinou ignorují. I přesto však říká, že arabské děti jsou děti jako jiné a nelze je napomínat za hluk, který dělají, když se baví ve skupinkách. I kvůli jeho dětem se rozčilovali někteří tepličtí obyvatelé; Dabir je napomenul, ale i přesto byl terčem nepříjemných pohledů lidí. Informátor hovořil o snaze řešit nepořádek a napomínat neposlušné děti, poněvadž se do Teplíc chce vrátit a nechce, aby tu místními

nebyl spolu s ostatními arabskými hosty vítán. Jde mu o vyřešení neshod, právě kvůli „klidu“, za kterým klienti lázní jezdí. Na druhou stranu se informátor Said (47 let) ze strany muslimských obyvatel řečnicko ptá: *„Arabové mají temperamentní děti, které nemusí jít brzo spát - mají přeci dovolenou. A taky jsou víc spontánní, ale v čem vadí?“*

Také informátor Ehsan (39 let) se vyjádřil, že ho nastalé problémy v Teplicích mrzí. Zároveň však ospravedlňuje zvyky, které jsou v jeho kultuře běžné, jako například návštěvy, posezení s přáteli a celkově trávení volného času venku, zvláště v letním období. Bohužel se tyto aktivity klientů lázní potýkají s nepochopením místních obyvatel. *„Léčit se můžeme všude, ale my chceme sem“*, dodává Ehsan. K tomu jeden z lázeňských tlumočnicků dodal: *„Parky jsou pro trávení volného času, nejde přece, aby zely prázdnotou.“*

Významnou roli v případě nápravy vztahů v Šanovském parku sehrála skupina místních muslimských teplických obyvatel, která se aktivně podílela na snaze zlepšit tyto poměry a to prostřednictvím úklidu parku a informování lázeňských hostů o zvyklostech a pravidlech, které by měli návštěvníci parku dodržovat. Většina z informátorů z této muslimské komunity vyjádřila svůj nesouhlas s chováním arabských hostů. *„Nelíbí se mi to, co se děje v parku - nepořádek, děti, hluk - odráží se to na nás. V mešitě s nimi každý pátek mluvíme, ale přijedou noví. Někteří poslechnou, ale některým je to jedno, dělají si, co chtějí, protože oni odjedou, ale nadávky zůstanou na nás.“*, vypověděl Maqil (47 let). Také Osama (42 let) vyjádřil svou nespokojenost: *„Ano, je to špatné, ale vysvětluje se jim to. Pokud neposlechne, přizná svou chybu, dostane pokutu a v klidu zaplatí.“* Muslimská obec se snaží upozornit lázeňské klienty na zvyky spojené s českou společností a snaží se je nabádat k jinému chování, tak aby v budoucnu již nedocházelo ke stížnostem.

Z rozhovorů vyplynulo, že mnozí z arabských obyvatel Teplic si uvědomují a svým způsobem chápou nevoli české majority. Uznávají, že některé stížnosti jsou oprávněné, protože arabsky hovořící hosté nejsou dostatečně informováni, jsou spontánní a užívají si dovolenou. *„Nepotřebují se tu lidem líbit“*, říká Said (47 let), dodává však: *„Proč ale feťáci v parku a s pivy poházenými kolem sebe nevadí a Arabové, kteří sedí v parku a mají piknik tak to vadí?“*

Waheed (49 let) vypověděl, že odpadky vidí a vidí také ty, co je odhazují. Proto je často sám napomíná a říká jim, že takhle se dobrý muslim nechová. Karima (34 let) také zastává názor, že nepořádek, který po některých arabských mluvících hostech zůstává

v parku, rozhodně není dobré chování a dodává: „*Češi mají pravdu, doma by jim to nedovolili, ale tady jsou na dovolené. My jim říkáme, ať si to po sobě uklízejí, ale oni říkají, že ten nepořádek nedělají oni, ale ostatní.*“ Doplnuje také, že jsou někteří z hostů zvyklí z domova na služebné, které po nich uklízejí.

Násir (35 let) v tomto směru zmiňuje arabská média. Ta se věnují této zahraniční situaci, kdy si na arabské hosty stěžují v důsledku nepořádku a nedodržování pravidel a upozorňují na jejich nevhodnost. „*Viděl jsem videa, kde to arabská televize řeší. Ukazují všem, že ty státy a města - Rakousko, Paříž - toho mají už plné zuby a mluví k nim, ať něco dělají, protože Evropani si na ně stěžují.*“ Ze zpráv pak informátor popisoval například případ, kdy si v zahraničí arabsky hovořící hosté v parku vařili čaj. Takové jednání arabská média odsuzovala a označovala to za neakceptovatelné chování, které by si měli nově příchozí hosté uvědomit.

Již bylo zmíněno, jak se česká média stavěla k tématu mnohdy znečištěného Šanovského parku. Některé zprávy se však také věnovaly úklidu parku, který zorganizovala skupina arabských obyvatel. Tyto společné úklidy byly nejdříve nárazové, ale posléze se již jednalo o organizované úklidové akce několika dobrovolníků. „*Rádi bychom pomohli městu a místním obyvatelům uklidnit napětí, ke kterému neustále dochází, kvůli špatným informacím, které obě strany dostávají nepřímě z neznámých zdrojů a vedlo to k zesílení napětí. Úklid Šanovského parku nám dal impuls a zájem o čisté a krásné Teplice*“, vyjádřila se v jednom z článků Eman Ghaleb, která se stala „tváří“ tohoto projektu. V reflexních vestách a s barevnými taškami s dvojjazyčnými nápisy (viz příloha, obrázek 9) nejdříve sbíraly v parku odpadky a poté upozorňovaly arabské hosty na napětí, které v Teplicích existuje. Eman Ghaleb dále uvedla, že si arabští klienti do té doby neuvědomovali nespokojenost místních a dále dodala: „*Všimli jsme si, že v Teplicích máme dvě strany, které spolu nemohou komunikovat kvůli jazykové bariéře, a bohužel existuje třetí strana, která poskytuje nevěrohodné informace. Také jsme si všimli, že česká strana získává nepřímě z neznámých zdrojů (neboli ze třetí strany) nepravdivé informace o lázeňských hostech např. že dělají bordel úmyslně, nechtějí se přizpůsobit českým pravidlům, berou Čechy za méněcenný národ, a proto ignorují jejich zvyky a tradice atd., což není vůbec pravda, a tímto dochází jenom k přilévání oleje do ohně*“ (Teplický deník, 5. 8. 2015).

Deník iDnes (6. 8. 2015) pak informoval o této akci v kontextu snah o urovnání

sporu mezi Tepličany a arabskými hosty, kdy se na již zmíněném úklidu Šanovského parku pořádaly dětské soutěže a rozdávaly se informační letáky v arabštině, které vysvětlovaly pravidla parku. Dále se psalo o umístování dvojjazyčných cedulí na stromy, aby tato pravidla byla všudypřítomná a co nejvíce „na očích“. Letáky se zejména soustředily na informování o zákazu odhazování odpadků mimo určená místa a používání pyrotechniky, kladly důraz na respektování nočního klidu, ale také i dopravních předpisů (viz Příloha, obrázky 2-11). Existují již také manuály, které by měly lázeňským hostům pomoci zorientovat se v místních pravidlech a všeobecných zvyklostech.

Obrázek 1: Brožura v arabštině vydaná magistrátem města Teplice

Zdroj: iDnes, 14. 3. 2016

Jaroslav Kubera při rozhovoru uvedl několik opatření, které město uskutečnilo, nebo teprve plánuje uskutečnit, aby se česko-arabské vztahy zlepšily. Jsou to například koordinační schůzky s občany, které mohou přispět svou funkcí či postavením a apelovat na české, či arabské obyvatelstvo. Město se také přihlásilo o dotace, aby mohlo v roce 2016 zaměstnat dalšího interkulturního asistenta, který musí ovládat arabský jazyk. Dále také spolupracují s policií a ambasádou (viz Příloha, obrázek 6). Úlohou „interkulturního asistenta“ se zabývá také článek z počátku letních prázdnin na serveru iDnes (3. 7. 2015). Jeho práce spočívá v komunikaci s lázeňskými hosty, a jak sám uvádí: „*Chci zlepšit obraz Arabů v Teplicích, odstranit nedorozumění, říkat jim, co se může a co ne, aby byly obě strany spokojené.*“ Lázeňští hosté totiž dle něj často ani netuší, že dělají něco nepatřičného.

Lékař Yussuf Msalha, který úlohu asistenta dnes zastává, se strážníky navštěvoval místa, kde se arabští klienti povětšinou zdržují, rozdával informační brožurky a hosty informoval také ústně. Dle ředitele teplických strážníků se také díky této akci situace od minulého roku zlepšila.

5.5. Spor o pozemky

Mnohdy negativní nálady vůči muslimským hostům se však netýkaly jen „boje o park“, ale také jistého sporu o pozemky. Média se tedy mezi lety 2015-2016 kromě tématu Šanovského parku nejvíce soustředila na rozparcelované pozemky v obci Modlany, která je vzdálená asi 7 km od centra města Teplice. V roce 2006 si pozemky vedené jako zemědělská půda zakoupili soukromníci, mezi nimiž byl také tehdy ještě starosta Modlan Pavel Rajčan. Ještě za doby jeho funkce se však změnil územní plán obce a zmíněné pozemky byly určeny k výstavbě rodinných domů (iDnes, 13. 9. 2015). Ačkoliv se na stránkách obce píše, že: *„atraktivita spojení mezi městy Teplice a Ústí nad Labem předurčuje tuto část k výstavbě nových rodinných domů a dalšímu rozvoji“* (Modlany, 2011), pravděpodobně se však nezamýšlelo, že by stavební parcely mohly sloužit k výstavbě domů určených arabským rodinám. Soukromníci spolu s Pavlem Rajčanem totiž své pozemky prodali arabskému podnikateli, který má tak prostor pro výstavbu cca 230 rodinných domů, které by měly údajně sloužit jako „letní sídla“ pro lázeňské hosty, kteří přijíždějí do Teplic za účelem léčby.

Proti tomu se však postavili někteří občané Modlan, kteří sepsali petici a jako spolek s názvem Periferní vidění se snažili zabránit této „kolonii“, jak je území s budoucími domy arabských hostů v jednom ze článků nazýváno (Blesk, 22. 8. 2014). Místní se dle deníku iDnes (23. 4. 2015) *„obávají, že dojde k devastaci krajiny, narušení pořádku a ohrožení kulturních hodnot“*. Články však uvádějí, že v nastalé situaci nelze mnoho měnit, neboť pozemky patří soukromým osobám. Obyvatelka obce Modlany v jednom videu jménem dalších občanů žádá, aby se upustilo od prodeje pozemků lidem, kteří *„jsou mimo naši kulturu, vyznávají jiné hodnoty, žijí trochu jinak a asi se budeme dost těžko sžívat už i dle poznatků, které máme třeba z Teplic a nejbližšího okolí“* (iDnes, 13. 9. 2015). Hejtman Ústeckého kraje Oldřich Bubeníček se v jednom z článků vyjádřil, že se podle něj lidé obávají *„toho, co by mohlo následovat potom, co se dnes děje ve světě. Asi je to všechno v souvislosti s Islámským státem“* (iDnes, 23. 4. 2015). Z rozhovorů

s teplickými obyvateli, které byly vedeny v rámci výzkumu, vyplynuly dále také obavy z vytváření nebezpečných ghett, jak vypověděl například Gustav (60 let). Obavy tak opět vyvěrají z teze o nekompatibilitě islámu a „západní kultury“ a ze spojování muslimů a islámu s terorismem.

Rovněž arabsky hovořící obyvatelé Teplic interpretují nevoli majoritní společnosti jako strach z údajné islamizace a terorismu. Dotazovaná Karima (34 let) se domnívá: *„Arabové tu kupují domy, opravují je, aby tam udělali byty, protože ty si hosté koupí, jsou pro ně levný. Lidi se podle mě bojí ‚islámských Teplic‘, ale to jsou jen podnikatelé, nechtějí se tu usadit.“* Také informátor Rahim (46 let) má podobný názor. Domnívá se, že se občané Teplic obávají, že se ve městě stanou muslimové většinou, budou zde šířit islám a budou Teplice postupně „okupovat“. To však připisuje tlaku falešných informací, zejména z médií. *„Češi poslouchají jen zprávy, jen to berou za pravdu. Město lepší vztahy podporuje, ale proti tomu stojí televize.“* Přitom právě média by měla být tím prostředkem, který by zabraňoval podněcování nenávisti. I stát by měl začít podporovat multikulturní soužití, dodává Osama (42 let).

Na těchto dvou případech, „boje“ o park a o modlanské pozemky, lze vidět velmi důležitou roli médií, které si v některých případech *„žijí svým životem“*, jak ze své zkušenosti vypověděl primátor Jaroslav Kubera. Nepořádek v parcích se tak přenáší do obav z prodeje pozemků, na kterých by v rodinných domech žili „ti Jiní“ - muslimové. Rovněž Miloš Mendel (2007, s. 135-136) přisuzuje médiím významnou roli při produkci strachu z islámu. Ten vychází dle autora ze sledování povrchních zpráv, které se týkají teroristických útoků, nošení šátků muslimkami, nízké tolerance muslimů vůči jiným skupinám a jedincům, vysoké kriminality mezi muslimskými imigranty atd. Dříve se v rámci politické korektnosti ještě odděloval „islámský terorismus“ a „islám“, v současnosti se však tyto dva pojmy spojují a islám se tak stal příčinou vzniku „islámského extremismu“. Bronislav Ostřanský (2007, s. 437-444) pak zmiňuje verbální útoky na islám nejen na internetu, ale také na knižním trhu, v rozhlase a televizi.

V dnešní době dochází a ještě bude docházet k výrazné polarizaci obyvatel z hlediska jejich postoje k islámu. Ostřanský (2007, s. 464-466) předpokládá nárůst islamofobních tendencí, které zdůvodňuje neznalostí a strachem. Strach připisuje události 11. září 2001, která postupně změnila náhled na toto náboženství. Neznalost pak v tomto případě autor tolik neomlouvá a připomíná, že za poslední desetiletí se otisklo několik

významných publikací, které se věnují islámu a tématům s ním spojených. Největší roli ve formování veřejného mínění společnosti však hrají média: „*A právě média v informování o „muslimském světě“ a ve formování kultivované debaty na tomto poli bohužel žalostně selhala. ... Nikdy se u nás nepsalo a nehovořilo o islámu tolik, jako v poslední době; avšak patrně je to pořád málo, neboť neustále se opakující stereotypy, polopravdy a vyslovené nesmysly mají až překvapivou životaschopnost.*“ Zájem veřejnosti se také většinou soustředí na „*černou kroniku islámu*“, která souvisí se zahraničním prostorem.

5.6. Ekonomická prosperita města a role arabsky hovořících hostů v Teplicích

Přítomnost arabsky hovořících hostů v Teplicích je odůvodněna léčbou, kterou jim poskytují lázeňské komplexy, které se ve městě nacházejí. Léčba arabských klientů trvá jeden až tři měsíce, s výjimkou dětí, které potřebují intenzivnější léčbu. Zdravotní problémy jsou dle názoru Yvety Sliškové, ředitelky společnosti Lázně Teplice a.s., zapříčiněny mimo jiné klimatizacemi, které jsou dle jejích slov v arabských zemích všude a většinou jsou nastaveny na 16-17°C, což je pro klouby velký teplotní šok a pokud se k těmto problémům přidá i nadváha, řešením je léčba v lázních. Teplické lázně informátorka spolu s klienty z Kuvajtu označuje za jakési „*hlavní město arabských pacientů*“, kteří za léčbou přijíždějí nejčastěji do Teplic, dále také do Janských lázní, Darkova či Jáchymova.

Největší návštěvnost lázní je v letním období, kdy do Teplic přijíždějí hosté spolu se svými dětmi, které mají prázdniny. Yveta Slišková však uvedla, že do poslední chvíle hosté a tedy ani lázně neví, dobu příjezdu. Hosté tak nejsou včas informováni nejen o přesném datu pobytu, ale také o místě, kam budou posláni. Obdrží pouze poukaz a v tu chvíli odjíždí do Teplic, Piešťan, anebo také do Bosny a Hercegoviny či nově také Polska. Většinou si hosté v Teplicích zajišťují skrze agentury vedené arabskými majiteli pronájem bytů, nebo apartmánů, které jim nabízejí prostor pro celou rodinu, jaký jim lázeňské pokoje nemohou nabídnout. Z tohoto důvodu je tedy velmi těžké odhadnout, kolik se v Teplicích arabsky mluvících hostů pohybuje, či bude pohybovat, protože lázně mají přehled pouze o svých klientech. Těch je údajně v nejvytíženějším období až 400 a mimo sezónu přibližně 100. Arabští hosté se nejčastěji léčí ambulantně, kdy za jeden den léčby zaplatí 99 Eur, a pokud jsou přeci jen ubytováni v lázních, zaplatí 159 Eur / den. Yveta Slišková

uvedla, že léčba v teplických lázních je velmi efektivní a léčebná voda pomáhá kloubům tak, že hosté přijíždějí do Teplíc opakovaně.

Z výpovědí arabsky mluvících lázeňských hostů zaznívala velká spokojenost s tamním prostředím, s lázněmi, ale především s léčbou, která byla tím primárním faktorem, proč přijeli do Teplíc. Velká část z nich uvedla, že do Teplíc přijeli na doporučení svých známých a přátel, kteří po návštěvě právě teplických lázní zaznamenali významné pokroky v léčbě pohybového ústrojí. Tyto výpovědi podporuje v rozhovoru také Yveta Slišková, která hovoří o každoročním nárůstu návštěvnosti lázní z řad muslimských hostů. V roce 2015 údajně využilo služeb více jak 2 000 klientů z arabských zemí.¹⁰

Většina dotazovaných uvedla, že do lázeňského města Teplice přijeli na základě kladných referencí, které vyslechli od svých přátel, nebo z těch, které našli na internetu. Uváděli, že jejich přátelé navštívili teplické lázně a že jsou s jejich léčbou spokojeni natolik, že se sem každoročně vracejí. Druhou nejčastější reakcí na otázku, proč si lázeňští hosté vybrali právě Českou republiku a právě město Teplice, byla odpověď, že si nemohli vybrat destinaci, kde se oni sami, nebo jejich děti budou léčit, ale byla jim přidělena. V několika případech si klienti mohli vybrat mezi dvěma destinacemi, například mezi slovenskými Piešťany a Českou republikou, ale víc na výběr neměli. Ani více informací od svého lékaře nezískali, a proto byli odkázáni na internet a na případné doporučení bývalých hostů. V případě „přidělení“ lázeňské péče jim pak stát hradí celý pobyt a oni na několik měsíců odjedou, aby se mohli rehabilitovat.

Dle doporučení přátel a známých byly teplické lázně představovány jako nejlepší místo pro léčbu pohybového aparátu, které je vyhlášeno nejen svými výbornými procedurami, ale hlavně svými výsledky. S těmito tvrzeními souhlasili všichni dotazovaní, kteří uvedli, že by se zároveň do Teplíc rádi vrátili, protože tak zajistí sobě, nebo svému dítěti péči, která znatelně zlepší zdravotní stav. Churram (67 let) vypověděl, že se chce příští rok do Teplíc najisto vrátit, avšak již se svou rodinou, aby čas mimo domov trávili společně. V této souvislosti je nutné zmínit běžnou situaci v Teplicích. Velkou návštěvnost Teplíc ze strany arabsky hovořících hostů lze odůvodnit silnou pospolitostí v rodině. Do Teplíc přijíždí mnoho klientů se zdravotními potížemi. Nejezdí však sami, ale s několika příbuznými a přáteli, aby si mezi procedurami a o víkendech zaplnili svůj volný čas a nebyli v cizí zemi osamělí. Obvykle je největší návštěvnost v letních měsících, ale

¹⁰ Do tohoto čísla nejsou zahrnuty doprovodné osoby, které do Teplíc přijeli společně s klientem.

i zimním období (listopad-březen) je v Teplicích mnoho lázeňských hostů z arabských zemí.

S ohledem na vysokou návštěvnost, spojenou například i se zmíněným příjezdem i dalších osob jako doprovodu, není v kapacitách teplických lázní, aby poskytl ubytování všem klientům. Čtyři nejvýznamnější teplické lázně, kde jsou však ubytováni nejen arabští hosté, mohou v jednu chvíli poskytnout cca 400 jednolůžkových, či dvoulůžkových pokojů (Lázně Teplice, 2012). Někteří hosté dostanou svůj pokoj v areálu lázní, ale mnozí si musejí hledat ubytování jinde. To potvrdily i výpovědi informátorů, kteří si platí pronájem různých apartmánů, nebo bytů v centru města. Někteří arabští klienti však hledají ubytování mimo lázně i z jiných důvodů. Pronájem, či případná koupě celých bytů je pohodlnější variantou, která hostům dává více prostoru a nabízí více možností, jako vaření, starání se o děti, přijímání návštěv apod. Na mnoha případech lze u dotazovaných vidět snahu o zajištění jistého komfortu, aby si v cizině vytvořili klidné zázemí.

I přes informace o spokojenosti a velmi vysoké návštěvnosti lázní však zaznávají nesouhlasné názory Tepličanů, kteří by měli dle výpovědí ve městě raději klientelu z jiných zemí, například z Německa, či Ruska. Z řad arabsky mluvících klientů lázní nejednou zaznívaly názory, že v případě ukončení spolupráce lázní s arabskými zeměmi, by město „utichlo“. Jusuf (39 let) vypověděl; *„Vím, že někteří Češi nemají Arabů rádi, ale když nepřijedeme jeden rok, tak Teplice skončí.“* S jeho názorem se ztotožňuje více dotazovaných. Churram (67 let) dodává, že je ve městě levno, což slyšel také od svých přátel, kteří Teplice navštívili, a i proto pro arabské hosty není problém utrácet vyšší částky a tím zabezpečovat například chod dvou obchodních center v centru města. Celkové nepochopení, co je tím faktorem, který vede Tepličany k nespokojenosti vůči arabským klientům, bylo z rozhovorů s arabsky mluvícími hosty zjevné. Opakovali však, že jejich nepřítomností, o kterou někteří Tepličané stojí, by město ztratilo velké množství financí a bylo by dle jejich slov „mrtvé“. Právě výraz „mrtvé město“ zazníval z úst informátorů během výzkumu často, a to jako možný důsledek vyhrocených situací v momentě, kdy by do teplických lázní už tato klientela nepřijížděla.

S uvedenými argumenty souhlasí také arabsky mluvící obyvatelé Teplic, kteří zmiňují výrazný finanční přínos arabské klientely městu, lázním, podnikatelům a dalším. Maqil (47 let) vypověděl: *„My chceme, aby sem jezdili, ale musí být slušní. Ale servisy, půjčovny aut, kavárny, obchody ... mají díky nim velké zisky, jinak by to bylo mrtvé město.“*

Umar (30 let) se vyjádřil k tématu v podobném smyslu: „*Všimněte si, oni pořád nakupují, v létě si v elektronice pořád něco kupují - GPS, ale i tolik jídla, oblečení... A když oni nebudou jezdit a začnou jezdit na Slovensko, do Polska - to už teď dělají - tak to bude velký ekonomický problém pro Teplice.*“ Otázkou tedy je: „*Uživilo by se město bez arabských hostů?*“ (Said, 47 let). Muslimští obyvatelé se domnívají, že vztah k arabsky hovořícím klientům do jisté míry souvisí se zisky plynoucími z pobytu těchto osob ve městě. Lutfi (45 let) říká: „*Ti, co mají kšefty, ty jsou spokojený, protože Arabové hodně platí.*“ Tento názor zastává také Tahir (42 let): „*Pokud z něčeho mají Češi zisk, tak si nestěžují.*“

Již bylo zmíněno, že velmi častou variantou ubytování arabských lázeňských hostů je mimo jiné pronájem bytu na několik měsíců u soukromníka. Lázeňské pokoje nenabízí dostatečně velké pokoje, a proto lázeňští hosté volí komfortnější variantu. Jeden z lázeňských tlumočnicků se v souvislosti s lidmi, kterým plynou jisté zisky z přítomnosti arabské klientely, vyjádřil v kontextu občasných nedorozumění. K těm údajně dochází v případech, kdy za velmi drahé nájem (například 100 Eur/den) nájemci buď očekávají pravidelný úklid bytu, který zajistí pronajímatel, nebo předpokládají, že se o zachování původního stavu bytu nemusí starat. Tlumočnick tak odůvodňuje několik stížností na arabské klienty, kteří opustí byt ve špatném stavu. Někteří z majitelů bytů své služby přiznávají, avšak někteří byty poskytují tzv. „načerno“.

Na přiložené tabulce lze vidět, že v Ústeckém kraji jsou Teplice v pobytu nerezidentů značně napřed. Oproti ostatním okresním městům je číslo více než dvojnásobné a s ohledem na počet ubytovacích zařízení v Teplicích je zřejmé, že právě díky cestovnímu ruchu se město může rozvíjet. Do ukazatele uvedeného jako „hosté“ dle Českého statistického úřadu spadají osoby, které použily služeb hromadného ubytovacího zařízení k přechodnému ubytování, a to včetně dětí. Počet přenocování je pak celkový počet strávených nocí hostů ubytovaných v ubytovacích zařízeních ve sledovaném období. Jde tedy o související ukazatele, kdy každý „host“ je „nositel“ jednoho nebo více „přenocování“ (Český statistický úřad, 2014).

Tabulka 4: Statistika účastníků cestovního ruchu v Teplicích

CESTOVNÍ RUCH					TOURISM			
16.4. Kapacita a návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení cestovního ruchu podle okresů v roce 2014								
Capacity of and number of guests in collective tourist accommodation establishments by district in 2014								
Kraj, okresy Region, District	Kapacita hromadných ubytovacích zařízení Capacity of collective accommodation establishments				Hosté Guests		Přenocování Overnight stays	
	zařízení Establishments	pokoje Rooms	lůžka Bed places	z toho sezónní Seasonal	celkem Total	z toho nerezidenti Non-residents	celkem Total	z toho nerezidenti Non-residents
Ústecký kraj	446	8 463	22 047	6 400	431 882	148 749	1 187 437	430 320
Děčín	144	2 122	6 061	2 359	111 472	31 825	266 020	69 101
Chomutov	93	1 350	3 830	1 144	76 454 ¹⁾	26 026 ¹⁾	182 964 ¹⁾	68 977 ¹⁾
Litoměřice	56	1 253	3 401	1 413	60 686	16 123	165 902	35 797
Louny	32	581	1 722	886	26 547	9 371	70 944	23 236
Most	33	795	1 806	0	34 485	11 426	73 608	26 045
Teplice	54	1 415	3 172	169	59 862	29 392	305 170	157 851
Ústí nad Labem	34	947	2 055	429	62 376	24 586	122 829	49 313

¹⁾ hodnota s nižší, omezenou spolehlivostí¹⁾ Value of lower, limited reliability.

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Yveta Slišková v rozhovoru uvedla výhody, které přináší velký zájem o léčbu ze strany arabských klientů. Díky velkému počtu hostů a jejich opakovaným návštěvám mohly lázně investovat do rozvoje lázeňských služeb. Informátorka uvedla například vzdělávání zaměstnanců, nákup nových přístrojů a technologií, opravy lázeňských domů, zvelebování okolí apod. Nově se bude také znovu zavádět lázeňský poplatek, který by se měl použít na infrastrukturu, jakou je například výsadba nové zeleně, či nákup dalších odpadkových košů, které by opět svou měrou přispěly k vylepšení lázeňského prostoru. Yveta Slišková dodala, že právě díky silné arabské klientele jsou lázně schopny se rozvíjet a do Teplic tak mohou přijet také čeští hosté, kterým budou poskytnuty lepší služby, než v jiných českých lázních.

I přes výše uvedené údaje a viditelný rozvoj města si někteří tepličtí obyvatelé neuvědomují ekonomický přínos lázeňských hostů, kteří také díky svým početným rodinám a tedy větším výdajům utrácejí mnohem více, než jednotlivci, kteří přijíždějí na léčebný pobyt. Všichni dotazovaní uvedli, že si jsou vědomi následků a možných dopadů na město v případě, že by do budoucna do Teplic nepřijížděli arabsky hovořící hosté. Někteří však tyto důsledky chápali negativně s ohledem na rozvoj města a někteří naopak pozitivně, například v kontextu osobní bezpečnosti. Mezi negativní účinky „odlivu“

arabsky mluvících klientů patřily zejména výpovědi týkající se ekonomiky, nižších finančních prostředků, pokles pracovních příležitostí a s tím spojené obavy ze slabé konkurenceschopnosti teplických lázní na trhu. Například informátor Hynek (35 let) se domnívá, že by klienti z jiných států nemohli utrácet v Teplicích tolik peněz, jako právě arabští hosté.

Na druhou stranu, jako pozitivní efekty odchodu arabské klientely, informátoři zmiňovali větší pocit bezpečí, čistotu v parcích, volný prostor pro teplické občany a jejich psy, klid a bezkonfliktní prostředí. Spekulovali však nad příchodem nové klientely, u které doufali, že bude „civilizovanější“ než ta dosavadní - arabská, jak uvedla Eva (38 let). Celkově tato skupina informátorů velmi romantizovala představu o „starých dobrých“ Teplicích, které by se opět mohly přiblížit historickému označení „Malá Paříž“, jak bylo na konci 19. a začátku 20. století městu přezdíváno.

5.7. Muslimská komunita v Teplicích jako most mezi českou majoritou a arabsky mluvícími lázeňskými hosty

O arabsky mluvících obyvatelích¹¹, kteří již v Teplicích několik let dlouhodobě žijí a plnohodnotně se podílí na životě ve městě, se v této práci již hovořilo. Doposud však nebyly o této muslimské komunitě uvedeny bližší informace. V následující části budou představeny faktory, které je do země a přímo do Teplic vedly, jaký mají vztah k městu a jak nahlízejí na dění v Teplicích v souvislosti s arabsky mluvícími lázeňskými hosty.

Migrace do České republiky ze strany arabských obyvatel byla více či méně náročná. Někteří z nich si prošli azylovými domy a z pozice uprchlíků si před několika lety hledali domov v „klidné“ Evropě, kde se posléze integrovali. Na uvedené tabulce lze vidět množství cizinců, kteří v roce 2014 přicestovali do České republiky, přesněji do okresních měst Ústeckého kraje. Ačkoliv jsou Teplice v celkovém počtu cizinců na prvním místě, je nutné zmínit, že se nemusí apriorně jednat o arabské obyvatelstvo. V tabulce lze vidět, že jsou Teplice druhým okresním městem v Ústeckém kraji s nejvyšším počtem Vietnamců a první v množství Němců a také občanů Ruské federace. U ostatních cizinců již nejsou

¹¹ Údaje o informátorech jsou ve faktických datech zamlžovány, aby se předešlo možné identifikaci.

státní příslušnosti uvedeny, z tabulky je však jasné, že se jedná cca o 1 220 migrantů. „Do celkového počtu cizinců jsou řazeni cizinci s trvalým pobytem, občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci s pobytem přechodným, občané tzv. třetích zemí s dlouhodobým pobytem, příp. s vízy nad 90 dní.“ (Český statistický úřad)

Tabulka 5: Počet cizinců v Teplicích za rok 2014

OBYVATELSTVO		POPULATION				
4-12. Cizinci podle okresů k 31. 12. 2014 ^{*)}						
Foreigners by district as at 31 December 2014 ^{*)}						
Pramen: Ředitelství služby cizinecké policie				Source: Directorate of Alien Police Service		
Kraj, okresy <i>Region, District</i>	Cizinci celkem <i>Foreigners, total</i>	z toho státní občanství <i>Citizenship</i>				
		Vietnam <i>Viet Nam</i>	Německo <i>Germany</i>	Ukrajina <i>Ukraine</i>	Slovensko <i>Slovakia</i>	Ruská federace <i>Russian Federation</i>
Ústecký kraj	31 878	8 042	6 846	4 448	4 169	1 528
Děčín	4 250	1 724	562	377	434	93
Chomutov	5 461	1 528	1 316	873	750	117
Litoměřice	3 291	494	367	849	508	76
Louny	2 240	394	251	403	580	84
Most	4 905	1 094	1 825	368	545	73
Teplice	7 122	1 615	2 088	783	604	806
Ústí nad Labem	4 609	1 193	437	795	748	279
^{*)} údaje nezahrnují cizince s platným azylem na území ČR				^{*)} Data do not include foreigners with valid asylum in the Czech Republic.		

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Waheed (49 let) hovořil o cestě z jeho rodné země, ve které už nebylo bezpečno a o způsobu, jak se se svou rodinou dostal do České republiky. Několik měsíců byl s rodinou převážen do různých ubytovacích zařízení, vazeb či azylových domů, které nesplňovaly podmínky pro jakékoliv integrační začlenění do společnosti, které by mělo být pro život v nové zemi zásadní. Informátor se zmínil o opakovaných a velmi nepříjemných zážitcích s příslušníky úřadů a agentur, jejichž zaměstnanci se mnohdy nechovali adekvátně k lidem, kteří si prošli takovou situací. Někteří informátoři mají v domovské zemi často i vyšší sociální statut, a tak až v cizině se k nim státní zaměstnanci chovají jako k „vetřelcům“. Až na posledním „děsivém místě“ zaslechl Waheed o městě Teplice, kde díky lázeňství žije několikačlenná arabská komunita. Rozhodl se tedy odstěhovat a dnes toho nelituje. Zpětně hovoří o velké pomoci přátel a arabských občanů, kteří mu pomohli získat bydlení a začít nový život. Za necelý rok se integroval natolik, že je samostatný, uživí celou rodinu a v tuto chvíli může on pomáhat ostatním. I přes jeho současnou

spokojenost se životem v České republice, mluví Waheed (49 let) o svém návratu do rodné země. Také Lutfi (45 let) odešel z vlasti kvůli špatným životním podmínkám a režimu. Ve chvíli odchodu mu nezáleželo na místě, kde se usadí, ale na bezpečí a svobodě, kterou mu nová země poskytne.

Četná část informátorů do České republiky odcestovala za studiem. O této možnosti se zmiňuje také Topinka (2007, s. 43): „*Muslimové, kteří patří k jádru komunity, jsou velmi často vysokoškolsky vzdělaní lidé. Nalezneme mezi nimi lékaře, architekty, učitele, ekonomy, stavební inženýry, podnikatele atd. ... Vzdělání získali před anebo po roce 1989 a v tomto směru se cítí být České republice zavázáni. Poskytla jim vzdělání a tím i možnost uspět v oblastech svých zájmů a profesí. Do Česka se dostali prostřednictvím různých studijních výměn na základě mezinárodních smluv. Studijní cesta se pro mnohé z nich záhy proměnila v dlouhodobý pobyt. Velkou výhodou, která usnadnila jejich sociálně-ekonomickou integraci, byly jazykové kurzy. Jazykové vzdělání bylo součástí přípravných kurzů na studium a navazující studium zase příležitostí si češtinu dále zdokonalovat.*“ Několika informátorům z různých zemí bylo díky jejich výbornému prospěchu nabídnuto zahraniční univerzitní vzdělání, které bylo financováno státem formou stipendia. Všichni uvádějí, že jim byly navrhнутy univerzity z různých zemí, ze kterých si mohli vybrat. Na výběr měli několik univerzit v arabských zemích, ale také evropských. Mohli si zvolit a odcestovat například do Libye, či do Iráku, ale měli možnost studovat také v Bulharsku, Rusku, Německu, nebo v České republice, případně tehdejším Československu. Avšak z důvodu jejich zaměření jim byla doporučena ČR (ČSR), kam se tito informátoři vydali. Všichni z dotazovaných uvedli, že vůbec netušili, kam pojedou, jak Česká republika vypadá a v jakém prostředí budou několik let žít. „*Předtím jsem věděl pouze o Ba'ovi*“, dodává Rahim (46 let).

Informátoři vzpomínali na velmi těžké loučení s rodinou, se kterou byli do té doby v každodenním styku. „*Tam máme jinou mentalitu, máme velké rodiny a pevný vztah s nimi, tady jsou všichni samotní. Byl jsem ale vychovávaný k samostatnosti - chlap vždycky musí umět být samostatný, a proto jsem chtěl jet*“, dodává Osama (42 let). Změny prostředí a stěhování mimo svou vlast však dodnes nelitují. Rahim (46 let) vypověděl: „*Už se mi odsud nechce. Mám rád ten klid, ticho, přírodu, ale i český jazyk.*“ V tento moment lze vidět rozdíl mezi plně integrovanými „starousedlickými“ obyvateli arabského původu a nově přichozím jedincem, který je sice v České republice spokojen, ale jeho vlast je mu

stále emočně blíží. Lze uvažovat o možné spojitosti s věkem informátorů; mladí studenti, kteří si prožili toto období v nové zemi, chtějí zůstat, zatímco migranti, kteří přišli do Evropy již s rodinou, doufají v obrat, díky kterému se budou moci vrátit do své země.

Někteří arabští obyvatelé hovořili o počátečních obavách, které byly po studiu zapříčiněny nemožností sehnat zaměstnání. Said (47 let) vypověděl: *„Po studiu jsem hledal práci, ale buď nebylo místo, nebo už měli domluveného někoho jiného. Až pak jsem potkal jednoho mého profesora, který mi pomohl najít místo, a tak jsem tu mohl zůstat.“* Tahir (42 let) také po studiu nevěděl, kde začít pracovat; *„V Praze to bylo náročné, byl to těžký život a bylo tam draho. Až pak jsem dostal nabídku pracovat v Teplicích v oblasti cestovního ruchu.“*

Několik informátorů také mluvilo o jejich krátkém návratu po studiích do vlasti. *„Po škole jsem se vrátil domů, abych navštívil rodinu a našel si manželku. Můžu říkat, že mám ženu „z dovozu“, směje se Umar (30 let). Někteří dotazovaní si však našli ženu v Čechách, která po jejich vztahu přešla na víru, což ve své výpovědi opodstatňuje Násir (35 let): „Žena viděla, že na mém náboženství není nic špatného, že jsem dobrý, a proto se tak rozhodla.“*

Vztahy s Tepličany hodnotí tato skupina informátorů velmi kladně, výjimečně zažívají v tomto městě negativní postoje majoritní společnosti. Pokud ano, jedná se spíše o anonymní zprávy, než osobní střety. Všichni dotazovaní zdůrazňovali potřebu individuálního setkání a seznámení s odlišnou kulturou, *„protože jen tak to lidi pochopí, jací doopravdy jsme a nebudou nás házet do jednoho pytle s lázeňskými hosty“, uvedl Lutfi (45 let) a v této souvislosti dodává: „Mám jednu ruku, ale každý prst je jiný. Je to jako s lidmi; Arabové nejsou všichni stejní, Češi nejsou všichni stejní, někdo je bezdomovec, feťák, alkoholik ... nejsou všichni stejní.“* S tímto výrokiem souhlasili všichni informátoři a zároveň upozorňovali na problém paušalizace jedinců arabského původu, který bude blíže rozveden v následující části.

Z důvodu dlouhodobého pobývání v Teplicích mají informátoři ze skupiny muslimských obyvatel mnoho přátel a známých z řad Čechů - Tepličanů. Karima (34 let) vypověděla: *„Máme dobré vztahy, dobré přátele. My jsme nikomu neublížili a oni neublíží nám.“* Mnozí z dotazovaných jsou také velmi vážení a respektovaní ve společnosti, a proto se, jak říká Osama (42 let), setkali s obdobnými výroky: *„Říkají mi, „vy jste jiný“, ale já jim říkám; „já nejsem jiný, já jsem já, vy musíte poznat i ty ostatní, já*

nejsem výjimka.“ Informátor pak dodává: „Oni se potřebují s někým setkat, aby pochopili.“

Rahim (46 let) vzpomíná na stav před dvěma lety; *„Před dvěma roky jsme vůbec nevnímali nějaké nepříjemné vztahy, až poslední rok. Až teď lidem vadí moje zahalená manželka. Předtím to bylo v pořádku, nikomu to nevadilo, až teď najednou je to problém.“* Rahim dále uvádí: *„Máme špatné zkušenosti například z Liberce, kam jsme jednou vyrazili s rodinou. V Teplicích už jsou na nás, na muslimy zvyklí. Proto se tu cítíme dobře.“* Informátoři podobné reakce majoritního obyvatelstva dávají do souvislosti s událostmi ve světě, kvůli kterým jsou útoky tzv. Islámského státu či „migrační krize“ spojovány se „všemi muslimy“. V tomto kontextu také zdůrazňují velký vliv médií a politiky. Said (47 let) také vypovídal o napjatých vztazích, které jsou dle jeho názoru uměle vytvořené a nereálné. *„Vytvářejí se umělé konflikty mezi hosty a Tepličany, je tu špatná nálada a kolují nepravdivé informace. Problém není islám, problém jsou lidi.“* Waheed (49 let) proto v současnosti vidí řešení v osobním kontaktu a v poznání „toho Druhého“.

Negativní reakce a projevy se mohou v některých případech stupňovat a může tak dojít až k diskriminaci jednotlivců, či skupiny. Někteří informátoři se během svého pobytu v České republice s diskriminací setkali, a to ať už v roli „svědka“, či reálné „oběti“. *„Stál jsem u pokladny, vyndával jsem věci na pás a nějaká paní za mnou na mě začala nadávat. Říkala: ‚Co nám to všechno berete? Jen přijdete a všechno nám vezmete!‘ Pokladní, který mě už zná, tak ji říkal, proč to říká a já se jí zeptal: ‚Paní, vy jste rasistka?‘ A ona, že je. No co jí mám říct?“* (Násir, 35 let). Podobné nesnášenlivé chování v obchodě osobně zažil také Osama (42 let): *„Jedna Arabka nakupovala a nějaká ženská šla kolem a plivla ji do obličeje! Ona tam byla sama, tak jsem šel k ní a začal na tu ženskou křičet, a ona řekla, že tu (pozn. žena arabského původu) nemá co dělat. Představte si, kdyby měla sebou manžela, co by dělal?!“*

Osobně zažil diskriminaci také informátor Umar (30 let). *„Když jsem byl na univerzitě, tak jsem jednou jel autobusem domů a seděl jsem vpředu. Najednou přiběhl zezadu nějaký Rom s dítětem v ruce a utíkal k řidiči. Říkal mu, ať zastaví, že vzadu se perou. Chtěl jsem jim pomoci a řekl jsem řidiči, ať neotvírá dveře a zavolá policii. Pak jsem šel dozadu, bylo tam několik skinů, bylo jim asi 15-17 let a bili ty Romy železnýma tyčema. Když jsem se jim ale postavil, začali bít mě a zle mi nadávali. Pak řidič zastavil a oni utekli. Vůbec nám nepomohl...“* Někteří informátoři se setkali s počáteční

diskriminací také na pracovišti. Said (47 let) vypověděl: „*V mé nové práci jsem měl jako kolegyně i ženy a ony se ke mně na začátku nechovaly hezky. Ony si myslely, že když jsou ženy a já muslim, tak jim budu chtít rozkazovat.*“ Maqil (47 let) mluvil o zkušenosti ze studií, kdy s jeho přáteli - muslimy hledali místo k páteční modlitbě. „*Ani na katedře teologie nám nedovolili se v pátek pomodlit.*“ Informátor Rahim (46 let) shledává zásadní problém paušalizace, averze a nenávisti vůči muslimům. „*Všude jsou vidět extremisti. Ti „hodní“ jsou „tichá společnost“. Jenže kam se přikloní ti nerozhodnutí? K těm co budou víc slyšet...*“

Nepříjemné zážitky popisoval i Lutfi (45 let): „*Chodil jsem do kavárny a slyšel jsem, jak se o mně někteří lidi nedobře baví. Oni nevěděli, že mluvím česky. Vždycky mě to hodně mrzí...*“ S tímto příběhem souvisí skutečnost, že se většina arabských obyvatel vyjádřila kladně k otázce, zda se cítí být zaměňováni místními občany za lázeňské hosty. Prakticky všichni informátoři souhlasili; „*Ano, hází nás do jednoho pytle*“, vypověděl Said (47 let). Rahim (46 let) pak uvedl, že si v jedné kavárně obsluha myslela, že jsou s přáteli arabští lázeňští hosté, a proto je přehlížela a nejprve obsloužila „české“ hosty.

Několik teplejších obyvatel arabského původu promluvilo také o nepříjemných zkušenostech, které arabsky hovořící klienti v Teplicích zažili, avšak nenahlásili policii. Jednalo se například o zastrašování lázeňských klientů v parku psy, ale také o krádeže, fyzické napadení apod. Často jsou v médiích rozebírány konflikty, ve kterých jsou muslimové v roli pachatelů. Pro obecnou informovanost by však bylo vhodné vědět i o těchto případech.

Na osvětu a vyvracení stereotypních obrazů o islámu a muslimech se soustředí několik internetových stránek; kupříkladu web *Muslimská unie* (2014), kde lze nalézt mnoho informací o islámu, o aktivitách této organizace, ale lze tam nalézt například také několik online lekcí arabštiny. Oproti těmto stránkám stojí například web *Eurabia* (2014), který si klade za cíl „*pravdivě informovat o rostoucím nebezpečí, které představuje plíživé pronikání islámu do Evropy*“. Avšak v současnosti pravděpodobně nejznámější islamofobní organizací je skupina *Islám v ČR nechceme*, která se označuje za „*občanské hnutí vystupující proti islámu - totalitní ideologii, která ohrožuje svobodu, demokracii, kulturu, lidská práva a lidské životy*“ (IVČRN, 2016).

V této práci již byly uvedeny důvody nespokojenosti majoritního obyvatelstva Teplic vůči arabsky hovořícím lázeňským hostům. Avšak v tématu týkajícím se arabsky

hovořících obyvatel byl vysloven pouze jeden negativní postoj a pouze jeden informátor odpověděl, že neví o existenci arabských obyvatel v Teplicích. Cyril (52 let) vyjádřil svou nespokojenost s množstvím arabských lékařů v teplické nemocnici, se kterými se údajně těžko dorozumívá. Zbylé odpovědi byly soustředěny na příjemné zkušenosti se skupinou „arabských Tepličanů“. Jana (33 let) vypověděla: „*Měla jsem Araba v rodině, a pokud této kultuře porozumíte, není na překážku. V této době se více zviditelňuje teror, a tak se může pohled na tuto kulturu jevit jinak.*“ Ve výpovědích byli také zmíněni tepličtí arabští lékaři a jejich nadprůměrné služby.

Jako „prvek dobrých vztahů“, který byl zmiňován mnoha informátory, byla integrace arabské komunity do české společnosti. Tu považovali informátoři za správnou a žádoucí a tedy za předpoklad k dobrým vztahům mezi Tepličany a Araby. Právě integraci považují Tepličané za jistý bod, který tuto skupinu zásadně odlišuje od arabských hostů, kteří neznají základní pravidla a fungování většinové společnosti.

Na jedné straně tak stojí lázeňští hosté, kteří dle výpovědí lázeňských tlumočnicků údajně vnímají a cítí jistou nepřátelskost, kterou si neumí odůvodnit a spíše mluví o údivu, že nejsou ve městě vítáni, když městu, lázním, obchodníkům a dalším přináší zisk. A na straně druhé straně je skupina nespokojených Tepličanů, která si stěžuje například na omezování jejich možností v prostorách parku, v restauracích a kavárnách z důvodu velkého množství lázeňských klientů. Dále také nerespektování pravidel v kontextu porušování nočního klidu a nepořádku v parcích. Tepličané také uváděli nezodpovědnost arabských hostů spojenou s porušováním pravidel silničního provozu.

Arabsky mluvící obyvatelé Teplic tak stojí na pomyslném pomezí mezi dvěma kulturami a zároveň patří do obou. Z výpovědí informátorů z řad teplických obyvatel je vidět kladný vztah k této skupině a také schopnost je odlišit od arabských hostů. Lze předpokládat, že aktivita arabských obyvatel v parku ve formě úklidu a informování lázeňských hostů, která byla mimo jiné zviditelňována na sociálních sítích a také v médiích pomohla, aby nebyli tito lidé, jak sami říkají „házení do jednoho pytle“ spolu s hosty, kteří nedodržují místní pravidla.

V tuto chvíli si muslimská komunita svou důležitou pozici uvědomuje a využívá ji, aby dopomohla k lepším vztahům ve městě a přispěla tak k vzájemnému pochopení mezi oběma skupinami. Z jejich strany již bylo podniknuto několik kroků, které měly za cíl seznámit arabské hosty s kulturními zvyky a pravidly, které by v Teplicích měli

respektovat. Informátoři uváděli, že taková řešení fungují a že si arabsky hovořící hosté díky informacím a osobní domluvě uvědomují, čemu by se měli vyvarovat. Často se s tím až přes tyto formy upozornění setkají poprvé; dle výpovědí arabských obyvatel se hosté zpětně omlouvají za svou nevědomost. Rahim (46 let) dodává: *„Oni chápou, že jsou tu hosté, uposlechnou naše výzvy. Ale na trávě v parku je povoleno sedět, tím nic neporušují. Jen mají oproti českým rodinám více dětí, a když se sejde více rodin, je tam ještě více dětí.“* Těmito akcemi však jejich aktivita nekončí, informátoři si uvědomují svůj potenciál, který by mohl pomoci ve zlepšení situace, a plánují nejen další informační akce pro arabsky mluvící lázeňské hosty, ale také pro teplické obyvatele. Tato skupina informátorů se totiž domnívá, že právě porozumění a pochopení muslimské kultury odbourá strachy a obavy majority z arabských obyvatel, nebo z arabsky mluvících hostů. Dle výpovědí informátorů by se měli Tepličané seznámit s některými představiteli arabských obyvatel, *„aby si uvědomili, že jsme běžní lidé, stejní jako oni, kteří mají dobrou práci a dělají mnoho i pro město“*, vypověděl Osama (42 let).

5.8. Souhrn a návrh opatření

Každoročně opakující se situace, pramenící z nepochopení a strachu z jiné kultury je dlouhodobě neúnosná. Nabízí se proto otázka, jak dosáhnout zklidnění stavu a osvěty na obou stranách, které by mohlo být příkladem i pro ostatní města, která se potýkají s podobným problémem. Kroky, které by však k tomuto stavu vedly, se primárně neobejdou bez spolupráce s městem Teplice, lázněmi a s místní muslimskou obcí a jejími členy, kteří mají na arabsky mluvící hosty nemalý vliv.

Je nutné rozlišit dvě arabsky mluvící skupiny, které se v Teplicích zdržují a které se od sebe v tomto kontextu významně liší přístupem k nim. Je to skupina arabských klientů teplických lázní, kteří do města přijíždí kvůli léčebným účinkům teplých pramenů a kteří se zde tak zdržují jen na dobu určenou k léčbě v lázeňských komplexech. Druhou skupinou arabských spoluobčanů jsou myšleni lidé zdržující se v Teplicích po celý rok bez nutnosti využívání lázeňské péče, kdy je město v tuto chvíli bráno jako jejich domov. Lze předpokládat, že tyto dvě skupiny se od sebe různí především svými znalostmi o kulturních zvycích této země a je nutno k nim s tímto vědomím v návrhu přistupovat.

První skupina arabských hostů často není vůbec obeznámena se zvyky a pravidly, které by měla v České republice dodržovat. Je proto nutné je informovat již od začátku, kdy se rozhodnou odjet na léčení do Čech. Systematické informování arabských klientů od několika institucí formou základních bodů, by bylo základem pro dobré vztahy mimo jejich vlast a včasné seznámení s odlišnými standardy by zabránilo zbytečným neshodám. Důležitost osobního kontaktu s člověkem, který bude zasahovat přímo na místě a hosty informovat o pravidlech parku, si uvědomuje také město, které v tuto chvíli hledá vhodného kandidáta na pozici interkulturního asistenta, který by byl „spojovacím článkem“ mezi Tepličany a arabskou komunitou a v arabštině by komunikoval s lázeňskými klienty.

Často zmiňovaným problémem bylo nedostatečné jazykové vybavení pracovníků v oblasti služeb, se kterými se arabští hosté dostávají velmi často do styku. Bylo by proto vhodné vyškolit zaměstnance obchodů, restaurací a kaváren v základních anglických frázích. To však nelze dostatečně ošetřit a záleží to na každém vedoucím, či samotném pracovníkovi a na jeho snaze vycházet vstříc turistům. Tyto základní fráze, avšak v češtině, by pak mohly být klientům předkládány při příjezdu ve formě malé příručky. Podobný bulletin je Tepličanům každý měsíc dostupný zdarma na několika k tomu určených místech

a obsahuje informace k veškerým akcím, které město pořádá. Tento samý „věstník“ by mohl být vydáván v angličtině nebo arabštině spolu se zmíněnými základními informacemi a pravidly a rozdáván také arabským hostům, kteří by jistě ocenili přehled různorodých akcí, kterých se ve volném čase mohou zúčastnit. Součástí tohoto měsíčníku by byly také informace o otevíracích dobách obchodů a obchodních domů, kontakty na půjčovny aut, autoškoly, agentury, které pořádají výlety do okolí a také zmíněný slovníček základních českých slov a frází, které mohou zlepšit vztahy jednotlivých arabsky hovořících hostů s teplotickými obyvateli.

Několikrát zmiňovaná otázka nedostatečného prostoru v Šanovském parku by se pak mohla vyřešit vznikem nového hřiště, které by fungovalo mimo část města Šanov, avšak bylo by zároveň stále v blízkosti centra, kde by mohli doprovodné osoby lázeňského klienta trávit volný čas s dětmi. Druhou myšlenkou je vybudování zábavního parku pro děti s odděleným restauračním prostorem pro dospělé, zatímco by si děti hrály v jejich blízkosti. Tento park by mohl být i ve větší vzdálenosti od centra města, a to v případě, že by se v něm dala strávit většina dne. V tu chvíli lze předpokládat, že by rodiny mohly za touto atrakcí vyjet autem i mimo centrum a tím pádem by se nejen ulevilo městskému parku, ale zároveň by v Teplicích vzniklo místo, kde zvláště v letním období mohou děti trávit svůj volný čas, neboť aktivity přímo pro děti jsou v Teplicích značně omezeny.

Skupina arabských obyvatel je dle výsledků této práce velmi aktivní; snaží se zabránit konfliktům a sama je již dlouhodobě integrována do české společnosti. Její přínos by se mohl pohybovat v informování arabských lázeňských hostů, což však tato skupina již aktivně činila v srpnu roku 2015. Navíc skupina dobrovolníků z řad arabských obyvatel Teplic plánuje na květen 2016 zorganizovat akci, na které by místním formou představení, přednášky experta a ochutnávky arabské kuchyně přiblížili jejich kulturu a snažili se tak zvýšit informovanost o jejich náboženství.

Jako hlavní třecí plochy byla identifikována témata „boje“ o park a sporu o modlanské pozemky, přičemž obě souvisí zejména s obavami z jinakosti „islámské kultury“ a se strachem z případné islamizace Teplic. Význam v těchto chvílích hrají také zahraniční zprávy o teroristických útocích tzv. Islámského státu, přičemž tuto hrozbu lze odůvodnit nízkou informovaností obyvatel přenášenou plošně na muslimské obyvatelstvo, které je tak mnohdy označováno za možné teroristy. Mezi sporné momenty soužití mezi těmito skupinami lze dále zařadit nespokojenost místních s nedodržením pravidel

přijíždějících lázeňských hostů, kteří často nejsou dopředu poučeni o pravidlech a odlišných zvycích v České republice a vznikají tak konflikty, které lepším česko-arabským/muslimským vztahům příliš nepomáhají. Medializace takových témat a podpora konfliktních situací jistými zaujatými organizacemi či politickými hnutími pak může jen podněcovat silnější etnocentrický postoj veřejnosti.

I přes tyto faktory však vedení města a lázní Teplice uvedlo, že se situace od minulého roku zlepšila. „*Sice to možná není znatelné na první pohled, protože se do toho zamotaly jiné organizace a strany, ale celkově lze mluvit o zlepšení.*“, vypověděla ředitelka Lázně Teplice. Také primátor se domnívá, že i přes všechny neshody mezi majoritním obyvatelstvem a muslimy, jsou Teplice městem, které je oproti jiným svým způsobem multikulturní, neboť: „*místní lidi to vidí bezprostředně a média jim toho tolik nenamluví, protože už mají nějakou svoji zkušenost*“.

Své návrhy na zlepšení vztahů v Teplicích poskytl také Lukáš Houdek, koordinátor projektu Hatefree, který by v současnosti navrhoval v rámci akcí města spolupráci s místními zájmovými skupinami (například arabskou kapelou), které by tak mohly svým vystoupením oslovit širokou veřejnost. Podobné prezentace kulturních/náboženských/etnických skupin, v rámci větší městské slavnosti, která není primárně zaměřena na (v tomto případě) arabské prvky, ale na přirozené setkávání příslušníků obou skupin, je dle jeho názoru v této době lepší variantou, než samostatná akce.

6. Závěr

Cílem diplomové práce bylo identifikovat hlavní důvody nesouladu ve vztazích mezi teplickými obyvateli a arabsky mluvícími skupinami, které v Teplicích dlouhodobě žijí, nebo se zde přechodně zdržují. Práce byla rozdělena na dva hlavní úseky. Teoretická část práce se soustředila na koncepcie spojené s etnocentrickým přístupem. V souvislosti s tím zde byl věnován prostor pojetí stereotypů a předsudečného chování a jejich možným důsledkům. Představena byla také role médií, jakožto silný faktor ovlivňující názory a postoje veřejnosti a zvažován byl přístup multikulturalismu jako možného řešení.

Druhá část práce byla věnována vlastnímu výzkumu, založenému na kvalitativním šetření, které probíhalo formou rozhovorů s třemi hlavními výše zmíněnými skupinami informátorů. Další informace byly získávány od představitelů několika institucí, či organizací, které společně s obsahovou analýzou internetových článků pomohly k podchycení širšího kontextu zkoumaného tématu.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že arabsky mluvící lázeňští hosté do České republiky přijíždějí bez informací o místních zvyklostech a pravidlech, které pak porušují, což zapříčiňuje vznik konfliktních situací s teplickou majoritní společností. Tepličané jsou především nespokojeni s nedodržováním pravidel a také s vysokým počtem arabských klientů, které již zejména Šanovský park nestačí pojmout. Současná situace spojená s migrací do Evropy a s tzv. Islámským státem se také promítla do výpovědí teplických občanů a zapříčinila tak obavy nejen z muslimů, ale mimo jiné i z islamizace města. Oproti tomu neutrální postoje zaujímalí Tepličané vůči arabsky mluvícím teplickým obyvatelům, kteří se již zasadili o zlepšení situace a aktivně se podíleli na informování všech zúčastněných stran. Tato skupina má tak i do budoucna velký potenciál zasáhnout do tamní situace a formou osobního kontaktu odstraňovat obavy z islámu a muslimů, často způsobené paušalizujícími mediálními obrazy „toho Druhého“. Právě média byla v této práci shledána jako jeden ze zásadních faktorů, který utváří názory veřejnosti, ovlivňuje společnost předkládanými zjednodušujícími informacemi a tím tak ve čtenářích podporuje stereotypní myšlení. Generalizující zprávy, které vzbuzují v lidech obavy z „toho Druhého“ se ujímají v případě nízké informovanosti, nebo nemožnosti osobního kontaktu. Město Teplice má však jako jedno z mála měst v České republice možnost setkat se s několika kulturami / etniky / náboženskými skupinami, které ve městě žijí a vytvořit si vlastní názor a zkušenost, které jsou pro bezkonfliktní soužití nenahraditelné. Komplexnost

současných témat spojených s islámem je významná, avšak poznání alespoň pomyslného „kousku“ z celku by nemuselo vést k historickým chybám, ke kterým se některé organizace již přibližují.

7. Seznam použité literatury

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 574 s. Obzor; sv. 58. ISBN 80-7260-125-3.

BAJIĆ, Natasa Simeunovic. *The Representation of Ehtnic-cultural Otherness: The Roma Minority in Serbian Press* in PASCALE, Celine-Marie, ed. *Social inequality & the politics of representation: a global landscape*. Los Angeles: Sage, ©2013. xxii, 339 s. ISBN 978-1-4129-9221-3.

BARŠA, Pavel. *Islám v současné Evropě: Krize multikulturalismu, nebo sekularismu?* in BARŠA, Pavel et al. *Krize v multikulturalismu: multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis ve spolupráci s katedrou kulturních a náboženských studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7405-188-3.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2003. 347 s. Politologická řada; sv. č. 4. ISBN 80-7325-020-9.

BARŠA, Pavel. *Západ a islamismus: střet civilizací, nebo dialog kultur?*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 188 s. Politologická řada; sv. č. 13. ISBN 80-85959-96-8.

BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 330 s. Post; sv. 6. ISBN 978-80-7419-028-5.

BEČKA, Jiří a MENDEL, Miloš. *Islám a české země*. V Olomouci: Votobia, 1998. 231 s. ISBN 80-7220-034-8.

BURDA, František. *Multikulturalismus na lavici obžalovaných* in BARŠA, Pavel et al. *Krize v multikulturalismu: multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis ve spolupráci s katedrou kulturních a náboženských studií

Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7405-188.

ČERVENKOVÁ, Denisa a RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: CMS - Center for Migration Studies, 2009. 153 s. ISBN 978-80-7021-852-5.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 352 s. Studijní texty; sv. 51. ISBN 978-80-7419-053-7.

FRIŠTĚNSKÁ, Hana. *Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace*. in ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.

GIERSZEWSKI, Zbigniew. *Multiculturalism and ethnocentrism*. in GANTHALER, Heinrich, ed., HODOVSKÝ, Ivan, ed. a ZIMA, Petr, ed. *Morální konflikty v dnešní Evropě: multikulturalita, tolerance, agresivita, odpovědnost = Moralkonflikte im heutigen Europa: Multikulturalität, Toleranz, Aggressivität, Verantwortung*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997 [i.e. 1998]. 207 s. ISBN 80-7067-822-4.

GOFFMAN, Erving. *Stigma: poznámky k problému zvládnutí narušené identity*. Překlad Tomáš Prášek. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 167 s. Most: moderní sociologické teorie; sv. 3. ISBN 80-86429-21-0.

HARFF, Barbara. GURR, Ted Robert. *Ethnic conflict in world politics*. 2. Boulder: Westview press, 2003. ISBN 0-8133-9840-1.

HAUSER, Michael. *Revize v multikulturalismu* in BARŠA, Pavel et al. *Krise v multikulturalismu: multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. 1. vyd. Ústí nad

Orlicí: Ofis ve spolupráci s katedrou kulturních a náboženských studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7405-188-3.

Intercultural dialogue and conflict prevention project: expert colloquy Dialogue serving intercultural and inter-religious communication, Strasbourg, 7 to 9 October 2002: conclusions and debate analysis. Strasbourg: Council of Europe, [2002]. 105 s.

KALIBOVÁ, Klára. *Násilí z nenávisti, rasismus a média: jak nepsat černobíle o barevném světě.* Vyd. 1. Praha: In IUSTITIA, 2011. 67 s. ISBN 978-80-260-0097-6.

KLEKOVÁ, Hana et al. *Očernění: etnické stereotypy v médiích.* Vyd. 1. Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, 2003. 47 s. ISBN 80-239-1452-9.

KOCOUREK, Jiří. *O čem je multikulturní výchova? Předmět zkoumání a cíle.* in ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi].* Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků.* 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011. 351 s. Bod. ISBN 978-80-7363-312-7.

KOŠTÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie.* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 315 s. Studie; sv. 79. ISBN 978-80-7419-093-3.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a západ: historická paměť a současná krize.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. 197 s. Moderní dějiny; sv. 3. ISBN 80-7021-540-2.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám v českých zemích* in ČERVENKOVÁ, Denisa a RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích.* Vyd. 1. Praha: CMS - Center for Migration Studies, 2009. 153 s. ISBN 978-80-7021-852-5.

LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Překlad Ladislav Köppl. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3.

MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav a RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 499 s. ISBN 978-80-200-1554-9.

MENDEL, Miloš. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*. Praha: Dingir, 2016. 299 stran. ISBN 978-80-86779-42-3.

MOGHADDAM, Fathali M. *Multiculturalism and intergroup relations: psychological implications for democracy in global context*. 1st ed. Washington: American Psychological Association, ©2008. xv, 207 s. ISBN 978-1-4338-0307-9.

NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. V Brně: Doplněk, 2002. 106 s. ISBN 80-7239-121-6.

OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Atlas muslimských strašáků, aneb, Vybrané kapitoly z "mediálního islámu"*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. 190 s. ISBN 978-80-200-2428-2.

OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. 255 s. ISBN 978-80-7277-404-3.

PECHOVÁ, Olga. *Diskriminace a její příčiny z pohledu psychologie* in NEUMANNOVÁ, Radka a Martina KYKALOVÁ (eds.). *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR: příručka pro zaměstnance veřejné správy*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. ISBN 978-80-239-9597-8.

PETRUCIOVÁ, Jelena et al. *Jeden svět - podpora multikulturní výchovy a vzdělávání*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010. 182 s. ISBN 978-80-7368-874-5.

PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea. *Prevence xenofobie a rasismu pomocí multikulturních workshopů.* in BARŠA, Pavel et al. *Krize v multikulturalismu: multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie.* 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis ve spolupráci s katedrou kulturních a náboženských studií Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, 2012. 264 s. ISBN 978-80-7405-188-3.

SEDLÁČKOVÁ, Lucie. *Islám v médiích: mediální reprezentace sporu o karikatury islámského proroka Mohameda v Mladé frontě DNES.* Vyd. 1. Liberec: Bor, 2010. 123 s. Jazyky a texty. ISBN 978-80-86807-65-2.

SCHEU, Harald Christian a ASLAN, Ednan. *Migrace a kulturní konflikty.* Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. 322 s. ISBN 978-80-87284-07-0.

SMITH, Anthony D. *Myths and Memories of the Nation.* 1. New York: Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-829684-3.

SMOLÍK, Josef. *Jinakost jako komplex utvářející nacionalismus.* in LACA, Slavomír a kol. *Jinakost z pohledu sociálních věd.* 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. 229 s. ISBN 978-80-87182-39-0.

SPOUSTA, Vladimír. *Tolerance and consensus as the starting points of meaningful dialogue.* in GANTHALER, Heinrich, ed., HODOVSKÝ, Ivan, ed. a ZIMA, Petr, ed. *Morální konflikty v dnešní Evropě: multikulturalita, tolerance, agresivita, odpovědnost = Moralkonflikte im heutigen Europa: Multikulturalität, Toleranz, Aggressivität, Verantwortung.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997 [i.e. 1998]. 207 s. ISBN 80-7067-822-4.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 67. ISBN 978-80-7367-097-9.

TOLLAROVÁ, Blanka a kol. *Jsmé lidé jedné Země: program prevence xenofobie a rasismu.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 259 s. ISBN 978-80-262-0376-6.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Český boj o mešity* in MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav, RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007. Str. 392-406.

Internetové zdroje:

ADAM, Petr. *Zobrazení národnostních a náboženských menšin v českých médiích* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/files/adam-petr-zobrazeni-narodnostnich-a-nabozenskych-mensin-v-ceskych-mediich.doc>.

Arabové opět uklidili park v Teplicích. Chtějí ukázat, že to myslí vážně. Teplický deník [online]. 5. 8. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://teplicky.denik.cz/zpravy_region/arabove-v-parku-uklid.html.

BLESK. *Arabové staví kolonii u Teplíc. Češi nám mohou sekat trávu, prohlásil člen muslimské obce* [online]. 22. 8. 2014 [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/270120/arabove-stavi-kolonii-u-teplici-cesi-nam-mohou-sekat-travu-prohlasil-clen-muslimske-obce.html>.

Cizinci podle okresů k 31. 12. 2014. *Český statistický úřad: Statistická ročenka Ústeckého kraje - 2015*. 2014 [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20549019/330085150412.xlsx/07fd71a4-3650-4a65-a3e4-30d895428e20?version=1.1>.

ČERVENKA, Karel. Stigmatizace, morální netečnost a expertní pojmy: možné uchopení fenoménu displacement/vymístění. *Sociální studia* [online]. 2004 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080304105642.pdf>.

DRÁŽĎANSKÁ, Zuzana. *Obraz toho "Druhého" v mediálním diskurzu na příkladu muslimů v České republice* [online]. 2014, 19 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://kulturnistudia.cz/wp-content/uploads/2015/02/Obraz-toho-Druh%C3%A9ho.pdf>.

DVOŘÁK, Michal. Tepličtí protestují proti Arabům, v lázeňském parku hromadně vyvenčí psy. *IDnes: Ústí a Ústecký kraj* [online]. 21. 7. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/patecni-venceni-psu-v-teplicich-proti-arabum-f3j-/usti-zpravy.aspx?c=A150720_153229_usti-zpravy_alh.

Eurabia [online]. 2014 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://eurabia.parlamentnilisty.cz/ShowContent.aspx?id=10>

Hatefree [online]. 2014 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.hatefree.cz/o-nas/o-hate-free>.

HESOVÁ, Zora. *Jiná odlišnost? Sem s ní. Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 11. 9. 2015 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/jina-odlisnost-sem-s-ni/>.

HESOVÁ, Zora. *Islamofobie, antiislamismus a negativní stereotypy. Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2016 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/amocz_BP_Islamofobie.pdf.

HESOVÁ, Zora. *Islámská identita muslimů v Evropě* [online]. 17. 12. 2015 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/islamska-identita-muslimu-v-evrope/>.

HESOVÁ, Zora. *Muslimové a mýty o jejich integraci do evropské společnosti* [online]. 16. 12. 2015 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/muslimove-a-myty-o-jejich-integraci-do-evropske-spolecnosti/>.

HLOUŽKOVÁ, Eva. *Obraz muslimů v českých médiích* [online]. Praha, 2006 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/files/hlouzkova-eva-obraz-muslimu-v-mediich.doc>.

HORÁK, Jan. *Arab žádá o rozparcelování pozemku v Modlanech, koupil ho od exstarosty* [online]. 13. 9. 2015 [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://usti.idnes.cz/arab->

zada-o-rozparcelovani-pozemku-v-modlanech-fq8-/usti-zpravy.aspx?c=A150911_145548_usti-zpravy_alh.

HORÁK, Jan. *Skupování pozemků Arabů zastavit nemůžeme, vzkázal kraj do Modlan* [online]. 23. 4. 2015 [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/petice-modlany-arabove-skupuji-pozemky-fc6-/usti-zpravy.aspx?c=A150422_162724_usti-zpravy_alh-.

Islám v ČR nechceme [online]. 2016 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://www.ivcrn.cz/o-nas/>.

JANOŠEK, Artur. *Teplíce vydaly manuál slušného turistu. Arabům radí, jak se chovat* [online]. 14. 3. 2016 [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/brozura-pro-araby-jak-se-maji-chovat-v-teplicich-f5o-/usti-zpravy.aspx?c=A160314_2232332_usti-zpravy_vac2.

JANOŠEK, Artur. VESELÝ, Jan. *Teplícím pomáhá s problémy s Araby tlumočník, platí ho ministerstvo*. *IDnes: Ústí a Ústecký kraj* [online]. 3. 7. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/tlumocnik-pro-araby-v-teplicich-dng-/usti-zpravy.aspx?c=A150702_155521_usti-zpravy_alh.

KADERKA, Petr, KARHANOVÁ, Kamila. *Obraz cizinců v médiích* [online]. 2002, , 13 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: http://bluesimba.net/img_upload/c5618853bfbeef8dd1de5668410ec138/Obraz_cizincu_v_mediich_Zprava_o_projektu_za_rok_2002.pdf.

Kapacita a návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení cestovního ruchu podle okresů v roce 2014. *Český statistický úřad: Statistická ročenka Ústeckého kraje - 2015* [online]. 2014 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/documents/10180/20549019/330085151604.xlsx/78020e3a-51cb-488b-a026-5d27f3b6e233?version=1.1>.

KLICNAR, Filip. NOVÁK, Tomáš. CETKOVSKÝ, Tomáš. *Protestující pejskaři opět venčili, tentokrát lázeňští hosté zůstali*. IDnes: Ústí a Ústecký kraj [online]. 1. 8. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/protestujici-pejskari-se-po-tydnu-opet-cesli-v-teplickem-parku-psg-/usti-zpravy.aspx?c=A150731_215641_domaci_fka.

KLVAČOVÁ, Petra. BITRICH, Tomáš. *Jak se (ne)píše o cizincích* [online]. Praha, 2003 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/bacca6403f52f8f0f60667687afefbf5/Jak_se__ne_pise_o_cizincich_2003.pdf.

KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Neviditelná menšina - analýza mediálního obrazu českých muslimů in Cizinci, našinci a média* [online]. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007 [cit. 2016-03-07]. ISBN 80-239-8475-6. Dostupné z: http://www.mkc.cz/uploaded/download/Cizinci_nasinci_a_media.pdf.

KUBIŠTOVÁ, Pavla. *Tepličtí Arabové chtějí utlumit vášně. Uklidili park a rozdali letáky*. IDnes: Ústí a Ústecký kraj [online]. 6. 8. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://usti.idnes.cz/arabove-uklizeji-park-v-teplicich-dlo-/usti-zpravy.aspx?c=A150805_181318_usti-zpravy_pku.

Lázeňské domy. Lázně v Teplicích v Čechách [online]. 2012 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.lazneteplice.cz/lazenske-domy/>.

Metodika - časové řady cestovní ruch. Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_casove_rady_cestovni_ruch.

Modlany: titulní stránka [online]. 2011 [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://www.modlany.cz/>.

Muslimská unie [online]. 2014 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z: <http://muslimskaunie.cz/>.

SMLSAL, Matěj. *200 lidí v Teplicích protestovalo proti Arabům. Ti se raději schovali.* Blesk [online]. 24. 7. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-uprchlicka-krize/332805/200-lidi-v-teplicich-protestovalo-proti-arabum-ti-se-radeji-schovali.html>.

SVOBODOVÁ, Zuzana. *Média a stereotypy* [online]. Praha, 2008 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://medialniagramotnost.fsv.cuni.cz/files/svobodova-zuzana-media-a-stereotypy.pdf>.

TOPINKA, Daniel. *Integrační proces muslimů v České republice - pilotní projekt* [online]. Praha, 2007 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/integrace_muslimu.pdf.

TOPINKOVÁ, Radka, PASTOROVÁ, Markéta. *Doporučené očekávané výstupy: Multikulturní výchova v základním vzdělávání* [online]. 1. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011 [cit. 2016-03-09]. ISBN 978-80-87000-76-2. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=29305&view=4021>.

TRAXLER, Zdeněk. *Jak řekli, tak udělali. Pejskari hromadně prošli šanovským parkem.* Teplický deník [online]. 25. 7. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://teplicky.denik.cz/zpravy_region/jak-rekli-tak-udelali-pejskari-hromadne-prosli-sanovskym-parkem-20150725.html.

TRAXLER, Zdeněk. *Tepličané si chtějí bránit svůj park. Araby, co dělají nepořádek, tam nechťejí.* Teplický deník [online]. 20. 7. 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: http://teplicky.denik.cz/zpravy_region/teplidane-si-chteji-branit-svuj-park-araby-co-delaji-neporadek-tam-nechteji-20150719.html.

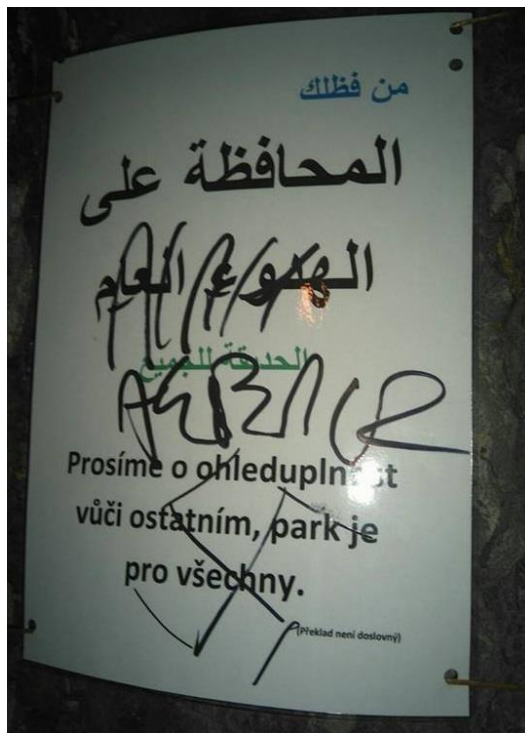
8. Přílohy

Obrázek 3: Informační cedule o zákazu používání pyrotechniky v parku

Zdroj: archiv informátora

Obrázek 4: Poničená informační cedule 1

Zdroj: archiv informátora

Obrázek 2: Vyvěšené informace o pravidlech parku

Zdroj: archiv autorky práce

Obrázek 5: Poničená informační cedule 2

Zdroj: archiv autorky práce

Obrázek 6: Informace o pravidlech parku

Zdroj: archiv informátora

Obrázek 7: Informace o pravidlech parku vydané městskou policií

Zdroj: archiv autorky práce

Obrázek 8: Setkání muslimských obyvatel za účelem úklidu Šanovského parku

Zdroj: archiv informátora

Obrázek 9: Barevné tašky jako symbol úklidu Šanovského parku

Zdroj: archiv informátora

Obrázek 10: Účastníci úklidové akce v Šanovském parku

Zdroj: archiv informátora

Obrázek 11: Informování arabských hostů muslimským obyvatelstvem

Zdroj: archiv informátora